

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, pakkokeinolakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettua lakia, tutkintavankeuslakia, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia, sakon ja rikesakon määräämisestä annettua lakia sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön direktiivi rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Esitutkintalain säännöksiä esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen epäillyn osalta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle vastaajalle hänen oikeuksistaan.

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan lain säännöksiä velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen luovutettavaksi pyydetyin osalta.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetusta laista kumottaisiin säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamus selvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa.

Tutkintavankeuslakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se olisi perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 11 päivänä kesäkuuta 2019, jolloin direktiivi on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA JA SEN ARVIOINTI.....	4
2.1 Lainsäädäntö.....	4
2.2 Käytäntö.....	5
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	6
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	6
5 ASIAN VALMISTELU.....	7
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	8
1 DIREKTIIVIN SISÄLTÖ JA SEN SUHDE SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN.....	8
2 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	39
2.1 Esitutkintalaki.....	39
4 luku Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet.....	39
7 luku Kuulustelut.....	41
11 luku Erinäiset säännökset.....	41
2.2 Pakkokeinolaki.....	42
2 luku Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti.....	42
2.3 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.....	42
5 luku Syytteen vireillepanosta.....	42
2.4 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä.....	43
2.5 Tutkintavankeuslaki.....	43
2 luku Saapuminen vankilaan.....	43
3 luku Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen.....	44
6 luku Sosiaali- ja terveydenhuolto.....	44
2.6 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.....	45
2 luku Säilytystilaan ottaminen.....	45
5 luku Terveystilanteen huolto.....	45
2.7 Laki sakon ja rikesakon määräämisestä.....	46
2.8 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä.....	46
3 VOIMAANTULO.....	48
LAKIEHDOTUKSET.....	49
1. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	49
2. Laki pakkokeinolain 2 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta.....	52
3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun muuttamisesta.....	53
4. Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 4 §:n 2 momentin kumoamisesta.....	54
5. Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta.....	55
6. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:n ja 5 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	57
7. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta.....	58
8. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta.....	59
LIITTEET.....	61
RINNAKKAISTEKSTIT.....	61

HE 177/2018 vp

1. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	61
7. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta	65
8. Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta.....	66

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/800 rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä, jäljempänä *direktiivi* tai *lapsidirektiivi*, annettiin 11 päivänä toukokuuta 2016. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 11 päivänä kesäkuuta 2019.

Direktiivillä määritetään epäiltyjen tai syytettyjen lasten prosessuaalisia oikeussuojatakeita koskevat vähimmäisvaatimukset, joita on sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä koko Euroopan unionin alueella.

Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 67 mukaan jäsenvaltiot voivat laajentaa direktiivissä säädettyjä oikeuksia paremman suojan tason tarjoamiseksi.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lainsäädäntö

Tiedonsaantioikeutta rikosoikeudellisissa menettelyissä koskevan direktiivin 2012/13/EU, jäljempänä *tiedonsaantioikeusdirektiivi*, täytäntöönpanon yhteydessä esitutkintalain säännöksiä täydennettiin rikoksesta epäillylle tehtävien ilmoitusten osalta. Esitutkintalakiin (805/2011) lisättiin tuolloin muita kuin vapautensa menettäneitä epäiltyjä koskeva 4 luvun 16 § ja vapautensa menettäneitä epäiltyjä koskeva 4 luvun 17 §. Vapautensa menettäneelle epäillylle on ilmoitettava hänen oikeuksistaan kirjallisesti. Lapsidirektiivissä edellytetään, että alaikäiselle epäillylle tai syytetylle on lisäksi ilmoitettava lapsidirektiivissä tarkoitetuista oikeuksista. Lapsidirektiivin täytäntöönpano edellyttää siten ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten täytäntöä.

Lapsidirektiivin säännökset alaikäiselle epäillylle tai syytetylle tehtävästä yksilöllisestä arvioinnista (7 artikla) vastaavat pitkälti kansallista nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Direktiivissä lähtökohtana on, että yksilöllinen arviointi on tehtävä varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa ja ennen syytteeseen asettamista.

Voimassa olevan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 4 §:n mukaan syyttäjän on saatuaan tiedon nuoren rikoksesta 14 vuorokauden kuluessa pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta tai samalla kertaa käsiteltäviksi tulevista rikoksista on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa. Pykälässä on poikkeamismahdollisuus, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Tämä poikkeussäännös on otettu lakiin, koska seuraamusselvityksen pyytämistä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena tilanteessa, jossa rikos ei päädy suomalaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi sen vuoksi, että henkilöä ei tavoiteta oikeuskäsittelyyn haastamiseksi (HE 172/2012 vp s. 4). Lainmuutoksen esitöissä todetaan myös, että seuraamusselvitystä ulkomaalaisesta nuoresta, jolla ei ole vakinaista asuntoa Suomessa, ei pääsääntöisesti saada laadittua, koska nuorta ei tavoiteta (HE 172/2012 vp s. 5). Niissäkin tapauksissa,

joissa syyttäjä ei ole tehnyt seuraamusselvityspyyntöä, tuomioistuimen tulee nykyisin varmistaa, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä, jos tuomioistuin arvioi, että seuraamus on ankarampi kuin sakkoa. Syyttäjän pyyntöä koskevaa poikkeamismahdollisuutta on kuitenkin pidettävä direktiivin kannalta ongelmallisena, koska direktiivin mukaan yksilöllinen arviointi tulisi pääsääntöisesti tehdä ennen syytteesen asettamista.

Alaikäinen vapautensa menettänyt on nykyisin pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä, jollei hänen etunsa muuta vaadi (laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, 841/2006, 3 luku 1 §). Alaikäinen tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavankeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi (tutkintavankeuslaki, 768/2005, 3 luku 1 §). Voimassa olevat alaikäisen vapautensa menettäneen tai alaikäisen tutkintavangin erilläänpitovelvoitteet vastaavat direktiivin vaatimuksia. Tutkintavankeuslaissa ei kuitenkaan nykyisin ole säännöksiä erilläänpidon jatkamisesta, jos tutkintavankeudessa oleva täyttää 18 vuotta (12 artikla 3 kohta).

2.2 Käytäntö

Poliisin tilastoista ilmenee, että vuonna 2017 rikosperusteisesti kiinniotetuista oli 15—17-vuotiaita 871 henkilöä ja 18—20-vuotiaita 3 274 henkilöä. Vuonna 2017 pidätetyistä oli 15—17-vuotiaita 266 henkilöä ja 18—20-vuotiaita 943 henkilöä. Vuonna 2017 vangituista oli 15—17-vuotiaita 34 henkilöä ja 18—20-vuotiaita 203 henkilöä.

Rikosseuraamuslaitoksesta saatujen tietojen mukaan vuonna 2017 15—17-vuotiaita tutkintavankeja oli 35 henkilöä ja 18—20-vuotiaita tutkintavankeja 185 henkilöä. Päivittäin 15—17-vuotiaita tutkintavankeja oli keskimäärin kuusi henkilöä ja 18—20-vuotiaita tutkintavankeja keskimäärin 31 henkilöä.

Vuonna 2017 päättyneitä 15—17-vuotiaiden tutkintavankeusjaksoja oli 29, jotka koskivat 26 eri henkilöä. Tutkintavankeusjaksojen pituus vaihteli 3—373 päivän välillä. Tutkintavankeus kesti yli 100 päivää kuudessa tapauksessa. Tutkintavankeusjakson keskimääräinen pituus oli 80 vuorokautta.

Rikosseuraamuslaitoksesta saatujen tietojen mukaan vuonna 2017 laadittiin yhteensä 2 405 nuoren seuraamusselvitystä. Näistä 1 043 tapauksessa katsottiin, että valvonta ei ole tarpeellinen. Valvontaa pidettiin tarpeellisena 1 115 tapauksessa. Lausuntoa ei ole voitu laatia 247 tapauksessa. Vuonna 2016 laadittiin yhteensä 2 599 nuoren seuraamusselvitystä. Näistä 1 212 tapauksessa katsottiin, että valvonta ei ole tarpeellinen. Valvontaa pidettiin tarpeellisena 1 121 tapauksessa. Lausuntoa ei ole voitu laatia 266 tapauksessa.

Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatujen tietojen mukaan vuonna 2017 tehtiin 3 673 15—17-vuotiasta rikoksentehtävää koskevaa ratkaisua, joista 2 211 asiassa ratkaisu oli syyte.

Tilastokeskuksen tilastosta (Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset, Rangaistukset kansalaisuuden, asuinpaikan ja rikoksen mukaan 2016) ilmenee, että vuonna 2016 oli 22 257 tapausta, jossa henkilö tuomittiin oikeudessa muuhun kuin sakkorangaistukseen. Näistä 553 tapauksessa tuomittu oli rikoksentehtävällä 15—17-vuotias, 2 057 tapauksessa 18—20-vuotias ja 2 610 tapauksessa 15—20-vuotias. Oikeudessa ankarampaan kuin sakkoon tuomituista oli siten 15—20-vuotiaita 11,7 prosenttia.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tarkoituksena on panna lapsidirektiivin säännökset kansallisesti täytäntöön. Voimassa oleva lainsäädäntö pääasiassa täyttää direktiivin vaatimukset. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää kuitenkin lainsäädännön täydentämistä alaikäiselle rikoksesta epäillylle tai syyteylle tehtävien ilmoitusten osalta sekä eräiden muiden alaikäisiä epäiltyjä tai syytettyjä koskevien säännösten tarkistamista.

Esitutkintalain säännöksiä esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen epäillyn osalta. Esitutkintalakiin lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle epäillylle niistä oikeuksista, joista direktiivin mukaan on ilmoitettava viipymättä sen jälkeen, kun hänelle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin (689/1997, ROL) lisättäisiin säännökset tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle vastaajalle hänen oikeuksistaan.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003), jäljempänä *EU-luovuttamislaki*, säännöksiä velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen luovutettavaksi pyydetyn osalta.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetusta laista ehdotetaan kumottavaksi säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa.

Alle 18-vuotias tutkintavanki on nykyisin pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jolle hänen etunsa muuta vaadi. Esityksessä ehdotetaan, että tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Häntä voitaisiin pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä olisi alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksen tavoitteena on parantaa rikoksesta epäiltyjen tai syytettyjen lasten asemaa rikosoikeudellisessa menettelyssä.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että syyttäjä ei enää jatkossa voisi jättää seuraamusselvityspyyntöä tekemättä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Edellä kerrottujen tilastotietojen perusteella vaikuttaa siltä, että nuoresta rikoksesta epäillyistä tehtävien seuraamusselvitysten määrä ei eroa merkittävästi niiden tapausten määrästä, joissa 15–20-vuotiaana rikoksen tehnyt on tuomittu oikeudessa ankarampaan kuin sakkorangaistukseen. Näin ollen muutos ei vaikuttaisi merkittävästi nuoresta rikoksesta epäillyistä tehtävien seuraamusselvitysten määrään eikä Rikosseuraamuslaitoksen työmäärään. Muutoksella ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

HE 177/2018 vp

Koska esitutkintaviranomaisen on jo nykyisin ilmoitettava alaikäiselle epäillylle hänen oikeuksistaan, ilmoitusvelvollisuutta koskevien säännösten täydentäminen ei merkittävästi lisää esitutkintaviranomaisten työmäärää. Ilmoitusvelvollisuutta koskevilla ehdotuksilla ei siten olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Ehdotettu säännös poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden oikeudesta lääkärintarkastukseen koskisi alaikäisiä vapautensa menettäneitä, joiden vapaudenmenetys kestää yli vuorokauden ajan. Tällaisten vapautensa menettäneiden määrä on vähäinen (vuonna 2017 266 henkilöä). Lisäksi lääkärintarkastuksen tekeminen edellyttäisi lapsen taikka hänen edustajansa tai avustajansa pyyntöä. Säännöksessä tarkoitettujen lääkärintarkastusten määrän voidaan sen vuoksi arvioida olevan vähäinen.

Ehdotettu säännös tutkintavankeudessa olevien alaikäisten oikeudesta lääkärintarkastukseen koskisi vähäistä määrää tutkintavankeja (vuonna 2017 35 henkilöä) ja lääkärintarkastuksen tekeminen edellyttäisi pyyntöä. Säännöksessä tarkoitettujen lääkärintarkastusten määrän voidaan arvioida olevan vähäinen.

Läkärintarkastusta koskevilla ehdotuksilla ei siten olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Direktiivin edellyttämistä poliisin lisäkoulutuksista aiheutunee vuodelle 2019 kertaluonteisia kustannuksia noin 250 000 euroa, joiden osalta arvioidaan talousarvio- ja lisätalousarvioprosessissa, edellyttävätkö lisäkustannukset lisämäärärahoja.

Muut edellä mainitut kustannukset rahoitetaan oikeusministeriön, sisäministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan kehyksen puitteissa.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti tammikuussa 2018 työryhmän valmistelemaan direktiivin täytäntöönpanoa. Työryhmän tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tuli arvioida myös muutosten taloudelliset vaikutukset.

Työryhmän toimikausi oli 22.1—15.5.2018. Työryhmässä oli edustajat oikeusministeriöstä, sisäministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, syyttäjälaitoksesta, Rikosseuraamuslaitoksesta, tuomioistuinlaitoksesta ja Suomen Asianajajaliitosta. Työryhmä luovutti 25.6.2018 mietintönsä ”Lapsidirektiivin täytäntöönpano” (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 22/2018).

Työryhmän mietinnöstä saatiin lausunto 19 viranomaiselta, yhteisöltä ja asiantuntijalta. Työryhmän ehdotuksiin suhtauduttiin lausuntopalautteessa pääosin myönteisesti. Suurin osa lausunnonantajista piti ehdotettuja lainmuutoksia kannatettavina ja tarpeellisina direktiivin voimaan saattamiseksi. Lausunnonantajat esittivät lakiehdotuksia ja niiden perusteluja koskevia yksityiskohtaisia huomautuksia.

Lakiehdotuksiin on jatkovalmistelussa tehty joitakin vähäisiä tarkistuksia ja täydennyksiä. Myös lakiehdotusten perusteluja on muun muassa lausuntopalautteen johdosta täydennetty.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Direktiivin sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

1 artikla. *Kohde.* Artiklan mukaan direktiivissä säädetään yhteisistä vähimmäissäännöistä tietuille oikeuksille sellaisten lasten osalta, jotka ovat a) epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä; tai b) puitepäätöksen 2002/584/YOS mukaisen eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn kohteena, jäljempänä 'etsitty'.

2 artikla. *Soveltamisala.* Artiklan 1 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan lapsiin, jotka ovat epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä. Sitä sovelletaan sen kysymyksen lopulliseen ratkaisemiseen saakka, onko epäilty tai syytetty tehnyt rikoksen, sekä tarvittaessa rangaistuksen määräämiseen ja muutoksenhaun ratkaisemiseen saakka.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan etsittyyn lapseen eli eurooppalaisen pidätysmääräyksen kohteena olevaan lapseen 17 artiklan mukaisesti siitä lähtien, kun hänet pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa.

Esitutkintalain 4 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetään, että kun henkilöön kohdistetaan esitutkintatoimenpiteitä, hänelle on mahdollisimman nopeasti ilmoitettava hänen asemansa esitutkinnassa. Jos henkilön asema on vielä epäselvä, häntä voidaan kohdella esitutkinnassa kuultavana (esitutkintalaki 4 luku 9 § 2 momentti). Direktiivin säännöksiä sovelletaan siten siitä lähtien, kun henkilölle edellä mainittujen säännösten nojalla ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta.

Artiklan 1 ja 2 kohta eivät edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan mukaan direktiiviä tai sen tiettyjä säännöksiä sovelletaan artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin henkilöihin, jotka olivat lapsia menettelyn kohteeksi joutuessaan mutta jotka ovat sen jälkeen täyttäneet 18 vuotta, jos soveltaminen on asianmukaista ottaen huomioon tapauksen kaikki olosuhteet, muun muassa asianomaisen henkilön kehitystaso ja haavoittuvuus. Artiklan 3 kohta ei kuitenkaan koske 5 artiklaa, 8 artiklan 3 kohdan b alakohtaa ja 15 artiklaa siltä osin kuin kyseisissä säännöksissä viitataan vanhempainvastuunkantajaan. Jäsenvaltiot voivat päättää, että direktiiviä ei sovelleta sen jälkeen, kun henkilö on täyttänyt 21 vuotta.

Direktiivin 6 artiklassa edellytetyn mukaisesti alle 18-vuotiaalle epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n nojalla puolustajan määräys voi jatkua, vaikka epäilty täyttäisi 18 vuotta.

Direktiivin 7 artiklaa vastaavaa lakia nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sovelletaan henkilöön, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15—20-vuotiaana.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 4 §:n ja tutkintavankeuslain 1 luvun 5 §:n mukaan alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneiden nuorten kohteluun on kiinnitettävä erityistä huomiota (13 artiklan 2 kohta).

Säännökset täyttävät artiklan 3 kohdan vaatimukset.

Artiklan 4 kohdan mukaan direktiiviä sovelletaan lapsiin, jotka eivät aluksi olleet epäiltyjä tai syytettyjä, mutta joista poliisin tai muun lainvalvontaviranomaisen suorittaman kuulustelun aikana tulee epäiltyjä tai syytettyjä. Johdanto-osan kappaleessa 29 todetaan, että kun muusta lapsesta kuin epäilystä tai syytetystä tulee kuulustelun kuluessa epäilty tai syytetty, kuulustelu olisi keskeytettävä, kunnes lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty, ja hänellä on avustaja tämän direktiivin mukaisesti.

Esitutkintalain 4 luvun 9 §:n 1 momentin nojalla henkilölle, johon kohdistetaan esitutkinta-toimenpiteitä, on mahdollisimman nopeasti ilmoitettava hänen asemansa muuttumisesta (HE 222/2010 vp s. 197). Aseman muuttuminen tulee ottaa heti huomioon, koska henkilön oikeudet esitutkinnassa määräytyvät hänen asemansa mukaan. Jos muussa asemassa, kuten todistajana, kuultavasta lapsesta tulee kuulustelun aikana rikoksesta epäilty, häneen sovelletaan kaikkia direktiivin epäiltyjä koskevia säännöksiä aseman muuttumisesta lähtien. Kuulustelu on tällöin keskeytettävä ja lasta on kuultava uudelleen epäiltynä. (ks. myös HE 99/2016 vp s. 8) Artiklan 4 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 5 kohdan mukaan direktiivi ei vaikuta rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa koskeviin kansallisiin sääntöihin.

Direktiivin soveltamisalaa on rajattu artiklan 6 kohdan säännöksellä. Kun kyse on vähäisistä rikkomuksista ja jos muu viranomainen kuin tuomioistuimien, jolla on toimivalta rikosasioissa, määrää rangaistuksen, josta on mahdollista valittaa tällaiseen tuomioistuimeen, direktiiviä sovelletaan ainoastaan kyseisessä tuomioistuimessa tällaisen valituksen johdosta käytävään menettelyyn, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Sama soveltuu tilanteeseen, jossa kyse on vähäisistä rikkomuksista, jos rangaistukseksi ei voida määrätä vapaudenmenetystä. Direktiiviä on joka tapauksessa sovellettava kaikilta osin, jos lapsi menettää vapautensa, riippumatta siitä, missä vaiheessa rikosoikeudellinen menettely on. Kohta jättää direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle sakkomenettelyn. Tässä esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi ilmoitusvelvollisuutta koskevaa esitutkintalain 4 luvun 16 §:ää direktiivin 4 artiklassa edellytetyllä tavalla. Voimassa olevassa sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010), jäljempänä *sakkomenettelylaki*, 7 §:n 2 momentissa on rajaus, jonka mukaan sakkomenettelyssä esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta esitutkintalain 4 luvun 16 §:n säännöksiä. Rajaus on direktiivin 2 artiklan 6 kohdan mukainen.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että sakkomenettelylain 7 §:n 2 momenttiin siirrettäisiin suppeaa esitutkintaa koskevassa esitutkintalain 11 luvun 2 §:n 2 momentissa oleva viittaus esitutkintalain 7 luvun 14–16 §:n säännöksiin, jotka koskevat vajaavaltaisen laillisen edustajan ja sosiaaliviranomaisen edustajan osallistumista kuulusteluun. Direktiiviä sovelletaan myös suppeassa esitutkinnassa käsiteltäviin asioihin, jollei asiaa käsitellä sakkomenettelyssä. Direktiivin 5 ja 15 artiklat edellyttävät, että tällöin noudatetaan myös esitutkintalain 7 luvun 14–16 §:n säännöksiä. Direktiivin 2 artiklan 6 kohdan mukaisesti sakkomenettelyssä esitutkinta saataisiin jatkossakin toimittaa noudattamatta mainittuja säännöksiä.

Sakkomenettelylakiin lailla 95/2018 lisätyn 35 c §:n mukaisesti syyttäjän on huolehdittava, että valituksen johdosta toimitetaan esitutkinta muutoksenhaun edellyttämässä laajuudessa. Esitutkinta on toimitettava ainakin tapauksissa, joissa määräyksen saaja kiistää syyllistyneensä rikokseen tai vaatii seuraamuksen alentamista sillä perusteella, ettei hänen tekonsa ole vastannut määräyksen antaneen virkamiehen käsitystä. Tällöin esitutkinnassa on noudatettava tavanomaisen rikosasian esitutkinnan säännöksiä, eikä siinä voida sakkomenettelylain 7 §:n 2 momentin mahdollistamalla tavalla jättää noudattamatta esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä. Säännöksen tarkoituksena on osaltaan varmistaa, että tulkkauks-, tiedonsaanti- ja avustajadirektiivien mukaisia oikeuksia sovelletaan asian siirrettyä tuomiois-

tuimen käsiteltäväksi. (HE 103/2017 vp s. 62) Asian siirryttyä tuomioistuimen käsiteltäväksi olisi vastaavasti sovellettava myös lapsidirektiivin mukaisia oikeuksia. Näissä tapauksissa ei siten voitaisi jättää noudattamatta lapsidirektiivin edellyttämiä esitutkintalain 7 luvun 14—16 §:n säännöksiä.

3 artikla. Määritelmät. Artikla sisältää lapsen, vanhempainvastuunkantajan ja vanhempainvastuun määritelmät.

Artiklan 1 kohdan mukaan direktiivissä 'lapsella' tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiivissä 'vanhempainvastuunkantajalla' tarkoitetaan ketä tahansa henkilöä, jolla on vanhempainvastuu lapseen nähden.

Artiklan 3 kohdan mukaan direktiivissä 'vanhempainvastuulla' tarkoitetaan oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka liittyvät lapsen henkilöön tai omaisuuteen ja jotka jollakin luonnollisella henkilöllä tai oikeushenkilöllä on tuomioistuimen tuomion tai lain taikka voimassa olevan sopimuksen perusteella, mukaan lukien oikeus lapsen huoltoon ja tapaamisoikeus.

Mikäli ei ole varmuutta siitä, onko henkilö täyttänyt 18 vuotta, hänen oletetaan ensimmäisen kohdan 1 alakohtaa sovellettaessa olevan lapsi.

4 artikla. Tiedonsaantioikeus. Artikla sisältää säännökset epäiltynä tai syytettynä olevan lapsen tiedonsaantioikeudesta rikosoikeudellisessa menettelyssä.

Kun lapselle annetaan tieto siitä, että hän on epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, hänelle on artiklan 1 kohdan mukaan viipymättä ilmoitettava hänen oikeuksistaan tiedonsaantioikeusdirektiivin 2012/13/EU mukaisesti sekä oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista.

Tiedonsaantioikeusdirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä esitutkintalain 4 lukuun lisättiin säännökset, jotka koskevat esitutkintaviranomaisen velvollisuutta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan. Luvun 16 §:ssä säädetään muulle kuin vapautensa menettäneelle epäillylle tehtävistä ilmoituksista. Luvun 17 §:ssä säädetään vapautensa menettäneelle epäillylle tehtävästä kirjallisesta ilmoituksesta. Säännöksiä sovelletaan kaikkiin epäiltyihin, myös lapsiin.

Lapselle on ilmoitettava tiedonsaantioikeusdirektiivissä säädettyjen oikeuksien lisäksi lapsidirektiivin 4 artiklan 1 kohdassa luetelluista oikeuksista. Oikeudet on jaoteltu kolmeen ryhmään sen mukaan, missä vaiheessa rikosoikeudellista menettelyä niistä on ilmoitettava lapselle.

Kohdassa edellytetään, että kun lapselle annetaan tieto siitä, että hän on epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisessa menettelyssä, hänelle ilmoitetaan viipymättä oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista. Johdanto-osan kappaleen 19 mukaan tätä varten lapselle olisi annettava lyhyt selitys oikeudellisen menettelyn seuraavista vaiheista siinä määrin kuin tämä on mahdollista rikosoikeudellisen menettelyn kannalta sekä asianomaisten viranomaisten roolista. Annettavien tietojen tulisi riippua tapauksen olosuhteista. Esitutkintalain 4 luvun 16 §:ää ehdotetaan tämän vuoksi täydennettäväksi siten, että esitutkintaviranomaisen olisi viipymättä kerrottava alle 18-vuotiaalle epäillylle mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista.

Myös kohdan a alakohdan mukaisista oikeuksista on ilmoitettava viipymättä, kun lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Näitä oikeuksia ovat i) oikeus vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin (5 artikla), ii) oikeus avustajan apuun (6 artikla), iii) oikeus yk-

sityisyyden suojaan (14 artikla), iv) oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyissä (15 artiklan 4 kohta) ja v) oikeus oikeusapuun (18 artikla).

Voimassa olevassa esitutkintalain 4 luvun 16 §:ssä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa rikoksesta epäillylle oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä sekä oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä. Näistä oikeuksista on ilmoitettava henkilölle viipymättä sen jälkeen, kun hänelle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta. Mainitut säännökset täyttävät kohdan a alakohdan ii) ja v) alakohtien vaatimukset. Esityksessä ehdotetaan esitutkintalain 4 luvun 16 §:ää täydennettäväksi siten, että siihen lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle myös i), iii) ja iv) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Kohdan b alakohdan mukaisista oikeuksista on ilmoitettava varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa. Näitä oikeuksia ovat i) oikeus yksilölliseen arviointiin (7 artikla), ii) oikeus lääkärintarkastukseen, oikeus lääkintäapuun mukaan luettuna (8 artikla), iii) oikeus vapaudenmenetyksen keston rajoittamiseen ja vaihtoehtoisten toimenpiteiden käyttöön, oikeus tutkintavankeuden säännölliseen uudelleentarkasteluun mukaan luettuna (10 ja 11 artikla), iv) oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin (15 artiklan 1 kohta), v) oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä (16 artikla) sekä vi) oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin (19 artikla).

Voimassa olevassa esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa vapautensa menettäneelle oikeudesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon. Esityksessä ehdotetaan mainittujen terveyden- ja sairaanhoitoa koskevien säännösten täydentämistä siten, että alle 18-vuotiaalla vapautensa menettäneellä olisi lisäksi oikeus 8 artiklassa tarkoitettuun lääkärintarkastukseen. Kohdan b alakohdan ii) alakohdan säännös ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

Voimassa olevassa esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä säädetään lisäksi velvollisuudesta ilmoittaa vapautensa menettäneelle oikeudesta vangitsemisasian käsittelyyn tuomioistuimessa pakkokeinolain (806/2011) 3 luvun 5 §:ssä säädettyssä määräajassa ja vangitun oikeudesta pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn. Säännös vastaa kohdan b alakohdan iii) alakohdan vaatimusta siitä, että lapselle on ilmoitettava oikeudesta tutkintavankeuden säännölliseen uudelleentarkasteluun.

Muilta osin b alakohta edellyttää lainsäädännön täydentämistä.

Esityksessä ehdotetaan, että vapautensa menettäneelle epäillylle annettavaa kirjallista ilmoitusta oikeuksista täydennettäisiin siten, että siihen lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle myös iii) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta vapaudenmenetyksen keston rajoittamiseen (10 artikla) ja vaihtoehtoisten toimenpiteiden käyttöön (11 artikla).

Esityksessä ehdotetaan, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vastaajalle pääkäsittelyyn kutsun yhteydessä i) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta yksilölliseen arviointiin (7 artikla), iv) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin (15 artiklan 1 kohta) sekä v) alakohdassa tarkoitettua oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä (16 artikla).

Direktiivin 7 artiklassa tarkoitetusta oikeudesta yksilölliseen arviointiin ilmoitetaan epäillylle silloin, kun epäiltyä kuullaan seuraamusselvityksen laatimisen yhteydessä nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 7 §:n mukaisesti. Direktiivissä edellytetyn mukaisesti seuraamusselvitys laaditaan pääsääntöisesti ennen syytteen nostamista. Kaikissa tapauksissa seuraamusselvitystä ei kuitenkaan ole laadittu ennen kuin asia tulee vireille tuomioistuimessa. Sen vuoksi ehdotetaan, että seuraamusselvityksen laatimisesta ilmoitettaisiin lisäksi pääkäsitteilyyn kutsumisen yhteydessä.

Ehdotuksen mukaan kutsun yhteydessä olisi ilmoitettava myös kohdan a alakohdan iii) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta yksityisyyden suojaan. Direktiivi edellyttää, että a alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista ilmoitetaan heti esitutkinnan alussa. On kuitenkin tarkoitukseenmukaista, että oikeudesta yksityisyyden suojaan, kuten suljettuun käsittelyyn tuomioistuimessa, ilmoitetaan alaikäiselle vastaajalle myös pääkäsitteilyyn kutsumisen yhteydessä.

Kohdan c alakohdan mukaan vapaudenmenetyksen tapahtuessa lapselle on ilmoitettava oikeudesta tietynlaiseen kohteluun vapaudenmenetyksen aikana, kuten 12 artiklassa säädetään.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:ssä säädetään velvollisuudesta tiedottaa vapautensa menettäneelle viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan sen oloista sekä vapautensa menettäneen oikeuksista ja velvollisuuksista. Poliisihallitus on antanut ohjeen ”Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta” (2020/2013/5490), jossa ohjeistetaan säännöksistä ja säilytystilan oloista ilmoittamista. Ohjeen mukaan vapautensa menettäneelle on viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan tiedotettava säilytystilan oloista antamalla hänelle vapautensa menettäneen oikeuksista ja velvollisuuksista kertova lomake. Lomakkeessa ilmoitetaan muun muassa oikeudesta terveydenhuoltoon, oikeudesta kirjeenvaihtoon ja puheluihin sekä oikeudesta tapaamisiin. Vastaavasti tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:ssä säädetään, että tutkintavangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista.

Mainittujen säännösten voidaan katsoa täyttävän kohdan c alakohdan vaatimukset velvollisuudesta ilmoittaa oikeudesta tietynlaiseen kohteluun vapaudenmenetyksen aikana. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää kuitenkin, että alle 18-vuotiaalle epäillylle ilmoitetaan kaikista direktiivin 12 artiklan mukaisista oikeuksista, kuten oikeudesta erilläänpitoon aikuisista vapautensa menettäneistä ja aikuisista tutkintavangeista.

Edellä mainitussa vapautensa menettäneen oikeuksista ja velvollisuuksista kertovassa lomakkeessa ilmoitetaan myös oikeudesta muutoksenhakuun. Tältä osin ilmoitusvelvollisuus vastaa kohdan b alakohdan vi) alakohdan vaatimusta siitä, että lapselle on ilmoitettava oikeudesta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin (19 artikla).

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että jos lapselle annetaan oikeuksia koskeva ilmoitus tiedonsaantioikeusdirektiivin mukaisesti, kyseiseen ilmoitukseen on liitettävä viittaus oikeuksiin, joita lapsella on lapsidirektiivin nojalla. Johdanto-osan kappaleessa 21 selitetään, että jos lapsi menettää vapautensa, oikeuksia koskevaan ilmoitukseen, joka annetaan lapselle tiedonsaantioikeusdirektiivin mukaisesti, olisi sisällytettävä selkeät tiedot oikeuksista, jotka lapsella on tämän direktiivin nojalla.

Tiedonsaantioikeusdirektiivissä edellytetään, että vapautensa menettäneelle epäillylle annetaan kirjallinen ilmoitus kyseisessä direktiivissä luetelluista oikeuksista epäillyn ymmärtämällä kielellä. Tästä ilmoitusvelvollisuudesta säädetään esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä. Lapsidirektiivissä edellytetään, että tiedonsaantioikeusdirektiivin mukaiseen kirjalliseen ilmoitukseen liitetään joko tiedot oikeuksista, joita lapsella on lapsidirektiivin nojalla tai ainakin viittaus

näihin oikeuksiin. Lapsidirektiivin 4 artiklan 3 kohdasta voidaan siten katsoa seuraavan, että vapautensa menettäneelle lapselle olisi ilmoitettava kirjallisesti hänen ymmärtämällään kielellä esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä säädettyjen oikeuksien lisäksi myös niistä artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista oikeuksista, joista on ilmoitettava vapaudenmenetyksen tapahtuessa.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:ssä ja tutkintavankeuslain 2 luvun 3 §:ssä säädetään, että tietoja vapautensa menettäneen tai tutkintavangin oikeuksista on oltava saatavilla yleisimmin käytetyillä kielillä ja että ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle ja tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua. Mainituissa pykälissä ei kuitenkaan nimenomaisesti edellytetä, että tiedot olisi annettava kirjallisesti vapautensa menettäneen tai tutkintavangin ymmärtämällä kielellä. Mainittuja pykäläiä ehdotetaan sen vuoksi täydennettäväksi siten, että alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle ja tutkintavangille tiedot olisi annettava kirjallisesti hänen ymmärtämällään kielellä.

Artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdassa tarkoitettut tiedot on annettava kirjallisesti, suullisesti tai molemmilla tavoilla sekä selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä. Annetut tiedot on kirjattava kansallisen lainsäädännön mukaista kirjaamismenettelyä käyttäen.

Artiklan 2 kohdan vaatimus tietojen antamisesta selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä vastaa tiedonsaantioikeusdirektiivin 3 artiklan 2 kohtaa. Viranomaisen on hallintolain (434/2003) 9 §:n 1 momentin mukaan käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Esitutkintaviranomaisille annettavassa koulutuksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että oikeuksia koskevat ilmoitukset tulee tehdä riittävän selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä ottaen huomioon erityisesti epäillyn henkilöön liittyvät seikat, kuten nuori ikä tai henkinen tila, jotka voivat vaikuttaa epäillyn kykyyn ymmärtää hänelle annettujen tietojen merkitystä (HE 71/2014 vp s. 13).

Artiklan 2 kohdan vaatimus epäillylle annettujen tietojen kirjaamisesta vastaa tiedonsaantioikeusdirektiivin 8 artiklan 1 kohtaa. Esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (122/2014) säädetään tiedonsaantioikeusdirektiivin edellyttämien ilmoitusten kirjaamisesta. Asetuksen 1 luvun 3 §:n 10 kohdan mukaan esitutkintalain 4 luvun 16 §:n mukainen ilmoitus kirjataan tekemällä siitä merkintä esitutkintapöytäkirjaan. Asetuksen 2 luvun 1 §:n 1 momentin 13 kohdan mukaan esitutkintalain 4 luvun 17 §:n mukainen ilmoitus kirjataan asetuksen 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilörekisteriin.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun ohjeen mukaan säilytystilan oloista ja säännöksistä ilmoittamisesta (vapautensa menettäneen oikeudet ja velvollisuudet) on tehtävä kirjaus tietojärjestelmään.

Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

5 artikla. *Oikeus vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin.* Artiklan 1 kohdan mukaan vanhempainvastuunkantajalle on annettava mahdollisimman pian tiedot, jotka lapsella on oikeus saada 4 artiklan mukaisesti.

Artiklan 2 kohta sisältää säännökset tilanteista, joissa 4 artiklassa tarkoitettut tiedot on annettava vanhempainvastuunkantajan sijasta muulle sopivalle aikuiselle.

Tiedot on annettava lapsen nimeämälle ja toimivaltaisen viranomaisen hyväksymälle muulle sopivalle aikuiselle, jos kyseisten tietojen antaminen vanhempainvastuunkantajalle a) olisi lapsen edun vastaista; b) ei ole mahdollista, koska kohtuulliseksi katsottavien toimien jälkeen

vanhempainvastuunkantajaan ei saada yhteyttä tai hänen henkilöllisyytensä ei ole tiedossa; c) saattaisi objektiivisten ja tosiasiallisten olosuhteiden perusteella vaarantaa merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn. Jos lapsi ei ole nimennyt muuta sopivaa aikuista tai jos toimivaltainen viranomaisena ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, toimivaltaisen viranomaisen on lapsen etu huomioon ottaen nimettävä joku toinen henkilö ja annettava tiedot tälle. Tämä henkilö voi olla myös lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavan viranomaisen tai muun laitoksen edustaja.

Artiklan 3 kohdan mukaan 4 artiklassa tarkoitettujen tietojen, joilla on edelleen merkitystä oikeudellisessa menettelyssä, on annettava vanhempainvastuunkantajalle, kun olosuhteet, jotka johtivat 2 kohdan a, b tai c alakohdan soveltamiseen, lakkaavat olemasta.

Esitutkintalain 2 luvun 5 §:n nojalla rikoksesta epäillyn huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan sovelletaan soveltuvin osin lain asianosaisia koskevia säännöksiä. Säännöksen nojalla esitutkintalain 4 luvun 16 ja 17 §:ssä tarkoitettujen tietojen epäillyn oikeuksista on annettava sekä alaikäiselle epäillylle että hänen lailliselle edustajalleen.

Esitutkintalain 7 luvun 14 §:ään ehdotetaan otettavaksi uusi säännös oikeuksista ilmoittamisesta alaikäisen epäillyn muulle läheiselle aikuiselle, jos oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle. Ehdotettu säännös vastaa artiklan 2 kohdan vaatimuksia. Jos lapsi ei ole nimennyt muuta sopivaa aikuista tai jos esitutkintaviranomaisena ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, artiklan 2 kohdassa tarkoitettu muu henkilö voi olla myös sosiaaliviranomaisen edustaja.

Muilta osin artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

6 artikla. *Avustajan apu.* Artiklan 1 kohdassa todetaan, että rikoksesta epäillyllä tai syytetyllä lapsella on oikeus käyttää avustajaa direktiivin 2013/48/EU mukaisesti. Tämä direktiivi ja varsinkin tämä artikla ei millään tavalla vaikuta tähän oikeuteen.

Artiklan 2 kohdan mukaan lapsella on oltava avustaja tämän artiklan mukaisesti, jotta hän voi tehokkaasti käyttää oikeutta puolustukseen.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että lapsi saa avustajan ilman aiheetonta viivästystä heti, kun hänelle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Lapsella on joka tapauksessa oltava avustaja mistä hyvänsä seuraavasta ajankohdasta alkaen, sen mukaan mikä niistä on aikaisin:

- a) ennen kuin poliisi tai muu lainvalvonta- tai oikeusviranomaisena kuuluu häntä;
- b) tutkinta- tai muiden toimivaltainen viranomaisten suorittaessa tutkintatoimia tai muita toisteiden keräämistä 4 kohdan c alakohdan mukaisesti;
- c) ilman aiheetonta viivästystä vapaudenmenetyksen jälkeen;
- d) hyvissä ajoin ennen rikosasioissa toimivaltaiseen tuomioistuimeen kutsutun lapsen kuulemistä kyseisessä tuomioistuimessa.

Artiklan säännöksissä epäillyn tai syytetyn lapsen avustamisesta lähtökohtana on avustajadirektiivin 3 artiklan säännökset epäillyn tai syytetyn oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä. Nyt kysymyksessä olevan artiklan 3 kohdassa säädetään ajankohdasta, josta lähtien lapsella on oltava avustaja. Ajankohta vastaa avustajadirektiivin 3 artiklan 2

kohtaa, jossa säädetään ajankohdasta, josta lähtien epäillyllä on oikeus käyttää avustajaa. Lapsidirektiivissä edellytetään siten, että jos epäilty on lapsi, tästä ajankohdasta lähtien hänellä myös on avustaja, jollei avustajan avusta artiklan 6 tai 8 kohdan nojalla poiketa.

Johdanto-osan kappaleen 27 mukaan avustajan apua koskevia tämän direktiivin säännöksiä olisi sovellettava ilman aiheutonta viivästystä heti kun lapselle on annettu tieto siitä, että hän on epäilty tai syytetty. Tässä direktiivissä avustajan avulla tarkoitetaan sitä, että avustaja antaa oikeudellista tukea ja edustaa lasta rikosoikeudellisen menettelyn aikana.

Artiklan 6 kohdassa säädetään edellytyksistä, joilla avustajan käytöstä voidaan poiketa. Edellyttäen, että kunnioitetaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon, avustajan käytöstä voidaan poiketa silloin, kun avustajan apu ei ole oikeasuhteista tapauksen olosuhteissa. Arvioinnissa on otettava huomioon väitety rikoksen vakavuus, tapauksen monimutkaisuus ja toimenpiteet, joita voidaan toteuttaa tällaisen rikoksen johdosta.

Lapsella on joka tapauksessa oltava avustaja a) silloin, kun hänet saatetaan toimivaltaisen tuomioistuimen tai tuomarin tutkittavaksi tutkintavankeudesta päättämiseksi missä tahansa direktiivin soveltamisalaan kuuluvassa menettelyn vaiheessa; ja b) tutkintavankeuden aikana.

Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että rikosoikeudelliseksi rangaistukseksi määrätään vapaudenmenetyks ainoastaan, jos lapsi on voinut käyttää avustajaa sellaisella tavalla, että hän on voinut käyttää oikeutta puolustukseen tehokkaasti; ja joka tapauksessa istuntokäsittelyn aikana.

Jos lapsella on oltava avustaja, mutta avustaja ei ole läsnä, toimivaltaisten viranomaisten on artiklan 7 kohdan mukaan lykättävä lapsen kuulustelua tai muita 4 kohdan c alakohdassa säädettyjä tutkintatoimia tai todisteiden keräämistä kohtuullisen ajan, jotta avustaja voi saapua paikalle tai, jos lapsi ei ole nimennyt avustajaa, jotta lapselle voidaan järjestää avustaja.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa. Lain esitöiden mukaan alle 18-vuotiaalla rikoksesta epäillyllä olisi pääsääntöisesti oikeus puolustajaan. Esitöissä todetaan, että alle 18-vuotiaan oikeuden saada puolustaja tulisi olla laajempi kuin muiden, koska nuoren ennen täysi-ikäisyyttä ei voida olettaa normaalisti kykenevän itse hoitamaan puolustustaan riittävän hyvin. Tiettyjen rikostyyppien kohdalla ja muutenkin yksittäistapauksissa nuori voi selviytyä hyvin vastaajana ilman avustajain. (HE 132/1997 s. 53)

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle, jos siihen on aihetta edellä mainitun momentin nojalla eli silloin, kun epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta (esitutkintalaki 4 luku 10 § 3 momentti).

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan epäillyn pyynnöstä hänelle on määrättävä puolustaja, jos hän on pidätettynä tai vangittuna.

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukaan asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Esitutkintaviranomaisen on selvitettävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä. Asianosaisen henkilöön liittyvillä seikoilla tarkoitetaan esimerkiksi asianosaisen nuorta ikää (HE 222/2010 vp s. 200).

Epäillylle on ilmoitettava oikeudesta käyttää avustajaa ja oikeudesta puolustajaan siten kuin esitutkintalain 4 luvun 16 ja 17 §:ssä säädetään. Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa ja oikeudesta puolustajaan. Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava näistä oikeuksista. Oikeudesta käyttää avustajaa ja oikeudesta puolustajaan on ilmoitettava myös ennen kuulustelua, vaikka ilmoitus näistä oikeuksista olisi jo aiemmin tehty, ellei uudelleen ilmoittaminen ole ilmeisen tarpeetonta (esitutkintalaki 7 luku 10 §).

Syytetyllä on oikeus käyttää avustajaa tuomioistuinkäsittelyn yhteydessä. Tätä periaatetta ilmentävät muun muassa oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 1 § ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §.

Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää artiklan 1-3, 6 ja 7 kohtien vaatimukset.

Artiklan 4 kohdan mukaan avustajan apu tarkoittaa seuraavaa:

a) lapsella on oikeus tavata yksityisesti avustajaa, joka edustaa häntä, ja pitää yhteyttä tämän kanssa, myös ennen poliisin tai muun lainvalvonta- tai oikeusviranomaisen suorittamaa kuulustelua;

b) lapsella on avustaja kuulustelun aikana ja avustaja voi tosiasiallisesti osallistua hänen kuulusteluunsa. Tällaisen osallistumisen on tapahduttava kansallisen lainsäädännön mukaisten menettelyjen mukaisesti, edellyttäen, että kyseiset menettelyt eivät rajoita kyseessä olevan oikeuden tosiasiallista käyttöä tai olennaista tarkoitusta. Kun avustaja osallistuu kuulusteluun, osallistuminen on kirjattava kansallisen lainsäädännön mukaista kirjaamisen menettelyä käyttäen;

c) lapsella on avustaja ainakin seuraavien tutkintatoimien tai todisteiden keräämistoimien aikana, jos kyseisistä toimista on säädetty kansallisessa lainsäädännössä ja jos epäillyn tai syytetytyn on oltava tai hän saa olla läsnä kyseisen toimen aikana:

- i) ryhmätunnistukset;
- ii) vastakkainkuulustelut;
- iii) rikospaikan rekonstruoinnit.

Artiklan 4 kohta vastaa pitkälle avustajadirektiivin 3 artiklan 3 kohtaa. Erona kuitenkin on, että nyt kysymyksessä olevassa kohdassa säädetään avustajan avun sisällöstä, kun taas avustajadirektiivissä säädetään siitä, mitä oikeus käyttää avustajaa tarkoittaa. Johdanto-osan kappaleessa 27 todetaan, että jos tässä direktiivissä säädetään avustajan avusta kuulusteluissa, avustajan olisi oltava läsnä. Avustajan apu ei edellytä sitä, että avustaja on läsnä kunkin tutkintatoimen tai todisteiden keräämistoimen aikana, sanotun kuitenkin vaikuttamatta lapsen oikeuteen käyttää avustajaa avustajadirektiivin mukaisesti.

Esitutkintalain 4 luvun 11 §:n mukaan rikoksesta epäiltynä kiinniotetulla, pidätetyllä tai vangitulla on oikeus pitää yhteyttä avustajaansa tapaamalla, kirjeitse ja puhelimitse siten kuin tutkintavankeuslaissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa tarkemmin säädetään. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneellä on aina oikeus ilman aiheutonta viivytystä tavata lain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamiehensä muiden henkilöiden olematta läsnä. Tutkintavankeuslain

HE 177/2018 vp

9 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan tutkintavangilla on oikeus ilman aiheutonta viivytystä tavalta 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä. Epäillyn yhteydenpidosta asiamiehensä kanssa kirjeitse tai puhelimitse säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä sekä tutkintavankeuslain 8 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä.

Edellä mainitut epäillyn yhteydenpitoa avustajan kanssa koskevat säännökset täyttävät artiklan 4 kohdan a alakohdan vaatimukset.

Epäillyn avustajan oikeudesta olla läsnä kuulustelussa säädetään esitutkintalain 7 luvun 12 §:ssä. Jäljempänä artiklan 8 kohdan yhteydessä käsitellään mahdollisuutta poiketa avustajan läsnäolo-oikeudesta tutkinnallisista syistä. Kysymysten tekemisestä ja muusta osallistumisesta kuulusteluun säädetään esitutkintalain 7 luvun 17 §:ssä. Kuulustelujen kirjaamisesta säädetään esitutkintalain 9 luvun 1 ja 2 §:ssä sekä esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa.

Edellä mainitut avustajan osallistumista kuulusteluun koskevat säännökset täyttävät artiklan 4 kohdan b alakohdan vaatimukset.

Artiklan 4 kohdan c alakohta koskee avustajan läsnäoloa tutkintatoimien tai todisteiden keräämistoimien aikana. Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukainen oikeus käyttää avustajaa koskee myös tutkintatoimia tai todisteiden keräämistoimia, joissa epäillyn on oltava tai epäilty saa olla läsnä. Epäillyn oikeudesta olla läsnä ryhmätunnistuksessa säädetään esitutkintalain 8 luvun 3 §:n 2 momentissa. Suomen lainsäädännössä ei ole säännöksiä vastakkainkuulustelusta esitutkinnassa tai rikospaikan rekonstruoinnista.

Johdanto-osan kappaleesta 27 ilmenee, että direktiivi ei edellytä, että avustajan olisi oltava läsnä kunkin tutkintatoimen tai todisteiden keräämistoimen aikana. Edellä mainitut säännökset täyttävät siten artiklan 4 kohdan c alakohdan vaatimukset.

Artiklan 4 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on kunnioitettava lapsen ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuutta käytettäessä tämän direktiivin mukaista oikeutta avustajaan. Tällaiseen yhteydenpitoon kuuluvat tapaamiset, kirjeenvaihto, puhelinkeskustelut ja muunlainen kansallisen lainsäädännön nojalla sallittu yhteydenpito.

Artiklan 5 kohta vastaa avustajadirektiivin 4 artiklaa, jonka osalta kansallista lainsäädäntöä on käsitelty avustajadirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 99/2016 s. 13-15).

Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että epäillyn ja hänen avustajansa yhteydenpidon luottamuksellisuus turvataan (esitutkintalaki 4 luku 11 § 2 momentti). Telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua tai teknistä katselua ei saa kohdistaa epäillyn ja hänen avustajansa väliseen viestiin (pakkokeinolaki 10 luku 52 § 1 momentti 1 kohta).

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvun 4 §:ssä säädetään asiamiehen kanssa käytävän kirjeenvaihdon luottamuksellisuudesta. Saman luvun 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen ja asiamiehen välistä puhelua ei saa kuunnella. Saman lain 7 luvun 1 §:ssä säädetään vapautensa menettäneen oikeudesta aina ilman aiheutonta viivytystä ta-

vata asiamiehensä ilman, että tapaamista saadaan kuunnella. Vastaavat säännökset on otettu tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ään ja 7 §:n 3 momenttiin sekä 9 luvun 4 §:ään.

Artiklan 5 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 8 kohta sallii väliaikaisen poikkeamisen 3 kohdan säännöksestä, jonka mukaan lapsella on oltava avustaja. Jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisissa olosuhteissa ja vain oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa väliaikaisesti poiketa 3 kohdassa säädettyjen oikeuksien soveltamisesta siltä osin kuin tämä on tapauksen erityisolosuhteet huomioon ottaen perusteltua jommastakummasta seuraavasta pakottavasta syystä: a) jos on kiireellinen tarve ehkäistä henkilön henkeen, vapauteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuvat vakavat haitalliset seuraukset; b) jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään vakavaa rikosta koskevan rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen.

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaiset viranomaiset ottavat kohtaa soveltaessaan huomioon lapsen edun. Päätöksen kuulustelun suorittamisesta ilman avustajaa voi tehdä ainoastaan tapauskohtaisesti joko oikeusviranomainen tai, edellyttäen että tällainen päätös voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun, muu toimivaltainen viranomainen.

Johdanto-osan kappaleen 31 mukaan jäsenvaltioiden olisi voitava väliaikaisesti poiketa velvoitteesta myöntää avustaja oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa pakottavasta syystä, eli jos tutkintaviranomaisten on välttämätöntä toteuttaa välittömiä toimia, jotta estetään vakavaa rikosta koskevan rikosoikeudellisen menettelyn merkittävä vaarantuminen, muun muassa tietojen saamiseksi väitetyistä vakavaan rikokseen osallisista tai vakavaa rikosta koskevien tärkeiden todisteiden katoamisen välttämiseksi. Kuulustelu olisi siinä määrin kuin mahdollista voitava suorittaa ainoastaan sellaisten olennaisten tietojen saamiseksi, joiden avulla voidaan estää rikosoikeudellisten menettelyjen merkittävä vaarantuminen. Tämän väliaikaisen poikkeuksen väärinkäyttö vahingoittaisi lähtökohtaisesti peruuttamattomasti oikeutta puolustukseen.

Johdanto-osan kappaleen 32 mukaan jäsenvaltioiden olisi selvästi asetettava kansallisessa lainsäädännössään perusteet ja kriteerit tällaiselle väliaikaiselle poikkeukselle, ja niiden olisi käytettävä sitä rajoitetusti. Kaikkien väliaikaisten poikkeusten olisi oltava oikeasuhteisia ja ajallisesti tiukasti rajoitettuja, niiden ei olisi perustuttava yksinomaan väitetyin rikoksen lajiin tai vakavuuteen, eivätkä ne saisi vaarantaa menettelyn yleistä oikeudenmukaisuutta.

Artiklan 8 kohta vastaa pääosin avustajadirektiivin 3 artiklan 6 kohtaa, jonka osalta kansallista lainsäädäntöä on käsitelty avustajadirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 99/2016 vp s. 13). Artiklan 8 kohdan sanamuodosta kuitenkin ilmenee, että b alakohdassa tarkoitettua poikkeusta voidaan soveltaa vain, jos kysymys on vakavan rikoksen tutkinnasta. Avustajadirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä esitutkintalain 7 luvun 12 §:ää tarkennettiin siten, että epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa saadaan kieltää vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Pykälään otettiin tuolloin myös säännökset läsnäolokielloa koskevan päätöksen saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi. Avustajan läsnäolo ryhmätunnistuksessa koskevaa esitutkintalain 8 luvun 3 §:n 2 momenttia muutettiin tuolloin siten, että tunnistettavana olevan epäillyn avustajan oikeuteen olla läsnä ryhmätunnistuksessa sovelletaan, mitä hänen oikeudestaan olla läsnä kuulustelussa säädetään.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään korostanut avustajan merkitystä silloin, kun epäilty on alaikäinen (*Salduz v. Turkki*, suuren jaoston tuomio 27.11.2008, kohta 60). Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyvää poikkeussäännöstä sovellettaessa tulee ottaa

huomioon ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetetut vaatimukset.

Artiklan 8 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

7 artikla. *Oikeus yksilölliseen arviointiin.* Artikla sisältää säännökset rikoksesta epäillylle lapselle tehtävästä yksilöllisestä arvioinnista. Artikla vastaa pitkälti syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävää nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä (laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä).

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsen suojelua, koulutusta ja yhteiskuntaan sopeutumista koskevat erityiset tarpeet otetaan huomioon. Tätä varten epäillystä tai syytetystä lapsesta on artiklan 2 kohdan mukaan tehtävä yksilöllinen arviointi. Yksilöllisessä arvioinnissa on otettava erityisesti huomioon lapsen persoonallisuus ja kehitystaso, lapsen taloudellinen ja sosiaalinen tausta sekä perhetausta ja lapsen mahdollinen erityinen haavoittuvuus. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 36 mukaan erityisellä haavoittuvuudella tarkoitetaan esimerkiksi oppimis- ja kommunikointivaikeuksia.

Artiklan 3 kohdan mukaan yksilöllisen arvioinnin laajuus ja yksityiskohtaisuus voi vaihdella tapauksen olosuhteiden perusteella, niiden toimenpiteiden perusteella, joita voidaan toteuttaa, jos lapsen todetaan syyllistyneen väitettyyn rikokseen, ja sen perusteella, onko lapsesta tehty äskettäin yksilöllinen arviointi.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että yksilöllisessä arvioinnissa selvitetään ja kirjataan asianomaisen jäsenvaltion kirjaamismenettelyn mukaisesti lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia ja olosuhteita koskevat tiedot, joista voi olla hyötyä toimivaltaisille viranomaisille, kun ne

- a) määrittävät, onko toteutettava lapsen edun mukaisia erityisiä toimenpiteitä;
- b) arvioivat mahdollisten lapseen kohdistuvien turvaamistoimenpiteiden asianmukaisuutta ja tehokkuutta;
- c) tekevät päätöksiä tai toteuttavat toimia rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä, myös rangaistusta määrätessään.

Johdanto-osan kappaleesta 38 ilmenee, että lasta koskevilla erityisillä toimenpiteillä tarkoitetaan esimerkiksi käytännön avun antamista ja turvaamistoimenpiteillä esimerkiksi tutkintavankeutta tai vaihtoehtoisia toimenpiteitä koskevia päätöksiä.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 1 §:n mukaan lakia sovelletaan 15–20-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen tarkoituksena on kartoittaa nuoren sosiaalista tilannetta ja rikokseen syyllistymiseen vaikuttaneita syitä sekä arvioida rikokseen syyllistymisen riskiä ja edellytyksiä tukea nuorta elämään rikoksetonta elämää.

Lain 5 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on laadittava nuoresta rikoksesta epäillystä seuraamusselvitys sen arvioimiseksi, miten seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla voidaan edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja estää hänen syyllistymistään rikoksiin. Arvion tekemiseksi Rikosseuraamuslaitoksen tulee yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa hankkia ja koota tietoja nuoren rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, erityisesti päihdeiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä ja mielenterveyspalvelujen käytöstä.

töstä, muiden palveluiden ja tukitoimien tarpeesta sekä muista olennaisesti hänen sosiaaliseen tilanteeseensa liittyvistä seikoista. Lain esitöiden mukaan sosiaalisen tilanteen selvittämiseen liittyy olennaisesti myös nuoren ohjaaminen tarvitsemiensa sosiaalipalveluiden käyttäjäksi. Nuorelle suunnitellut ja järjestettävät tukitoimet sekä sosiaali-, terveyden- ja päihdehuollon palvelut ovat myös seuraamusselvityksen laadinnassa tärkeä seikka. (HE 229/2009 vp s. 22)

Seuraamusselvityksen tulee sisältää nuoren sosiaalista tilannetta koskevat olennaiset tiedot. Tällaisia ovat ainakin tiedot nuoren perhesuhteista, ystäväpiiristä, toimeentulosta, koulunkäynnistä tai opiskelusta, työpaikasta, terveydentilasta, päihteiden käytöstä, rikoksista ja mahdollisista epäsosiaalisista asenteista (HE 229/2009 vp s. 22).

Lain 1 ja 5 §:n säännökset vastaavat artiklan vaatimuksia yksilöllisen arvioinnin sisällöstä.

Yksilöllinen arviointi on artiklan 5 kohdan mukaan tehtävä varhaisimmassa sopivassa menettelyn vaiheessa ja ennen syytteen asettamista, jollei 6 kohdasta muuta johdu. Artiklan 6 kohdassa säädetään, että vaikka yksilöllistä arviointia ei ole saatavilla, syyte voidaan kuitenkin nostaa, jos tämä on lapsen edun mukaista ja yksilöllinen arviointi on joka tapauksessa saatavilla istuntokäsittelyn alkaessa.

Jos seikat, joihin yksilöllinen arviointi perustuu, muuttuvat merkittävästi, arviointi on artiklan 8 kohdan mukaan saatettava ajan tasalle rikosoikeudellisen menettelyn aikana.

Jäsenvaltiot voivat artiklan 9 kohdan mukaan poiketa velvoitteesta tehdä yksilöllinen arviointi, jos tällainen poikkeaminen on perusteltua tapauksen olosuhteissa ja edellyttäen, että se on sopusoinnussa lapsen edun kanssa. Johdanto-osan kappaleen 40 mukaan jäsenvaltioiden olisi voitava poiketa velvoitteesta suorittaa yksilöllinen arviointi, jos tällainen poikkeaminen on perusteltua tapauksen olosuhteiden nojalla ottaen huomioon muun muassa väitetyin rikoksen vakavuus ja toimenpiteet, jotka voitaisiin toteuttaa, jos lapsen todetaan syyllistyneen kyseiseen rikokseen, edellyttäen, että poikkeaminen on sopusoinnussa lapsen edun kanssa. Tällöin olisi otettava huomioon kaikki merkitykselliset tekijät, kuten se, onko lapsesta tehty äskettäin yksilöllinen arviointi rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä tai voidaanko kyseinen asia käsitellä ilman syytteen asettamista.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on 14 vuorokauden kuluessa nuorta koskevan esitutkinnan valmistumisesta ilmoitettava nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos: 1) esitutkinta on lopetettu saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi; tai 2) asiassa käytetään sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädettyä menettelyä tai sotilaskurinpitomenettelyä. Pykälän 2 momentti sisältää salaisten pakkokeinojen käyttöön liittyvän mahdollisuuden poiketa 1 momentissa tarkoitetusta määräajasta.

Saatuun tiedon nuoren rikoksesta syyttäjän on 14 vuorokauden kuluessa pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta tai samalla kertaa käsiteltäviksi tulevista rikoksista on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa (lain 4 §:n 1 momentti). Pyyntöä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa (lain 4 §:n 2 momentti). Rikosseuraamuslaitoksen on laadittava seuraamusselvitys 30 vuorokauden kuluttua syyttäjän pyynnöstä (lain 5 §:n 2 momentti).

Kun nuoren rikosta koskeva asia tulee vireille tuomioistuimessa, sen on tarvittaessa varmistettava, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä (lain 8 §:n 1 momentti).

Suurimmassa osassa tapauksia syyttäjä liittää seuraamusselvityksen käräjäoikeudelle toimitettavaan haastehakemukseen. Tästä pääsäännöstä voidaan poiketa vain kiireellisissä tapauksissa. Seuraamusselvityksen käytettävissä olemisen varmistaminen kuuluu tuomarille, joka toimii puheenjohtajana asian pääkäsittelyssä. Asian nopean käsittelyn turvaamiseksi varmistaminen tulee tehdä mahdollisimman nopeasti. Se on kuitenkin tehtävä vain tarvittaessa eli jos tuomarin arvion mukaan teosta saatetaan tuomita sakkoo ankarampi rangaistus ja jos vastaajan arvioidaan syyllistyneen syytteen mukaiseen rikokseen. (HE 229/2009 s. 24) Tarvittaessa tuomioistuimen on pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys. Tuomioistuimen varmistamistoimenpiteisiin kuuluu myös seuraamusselvityksen valmistumisen kiirehtiminen, jotta se on asian pääkäsittelyä varten käytössä. (HE 229/2009 vp s. 25)

Voimassa oleva lainsäädäntö edellyttää siten, että seuraamusselvitys laaditaan aina, jos nuori tuomitaan ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon.

Lain 3, 4 ja 8 §:n säännökset täyttävät artiklan velvoitteet yksilöllisen arvioinnin tekemisestä. Säännökset vastaavat myös artiklan velvoitteita yksilöllisen arvioinnin ajankohdasta muutoin paitsi lain 4 §:n 2 momentissa olevan poikkeuksen osalta. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että laista kumottaisiin mainittu säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinaisen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Syyttäjän olisi jatkossa tehtävä näissäkin tapauksissa seuraamusselvityspyyntö Rikosseuraamuslaitokselle. Ehdotetun muutoksen tarkoituksena on varmistaa, että seuraamusselvitys laadittaisiin direktiivin edellyttämällä tavalla ennen syytteen nostamista niissä tapauksissa, joissa nuori on mahdollista tavoittaa seuraamusselvityksen laatimista varten ja jotka päättyvät suomalaisen tuomioistuimen käsiteltäviksi. Jos ulkomaalainen rikoksesta epäilty olisi poistunut maasta, seuraamusselvityksen tekeminen olisi yleensä käytännössä mahdollista vasta, jos epäilty palaisi takaisin Suomeen. Artiklan 6 kohdan ja lain 8 §:n mukaisesti seuraamusselvitys olisi tällöin tehtävä viimeistään siinä vaiheessa, kun asia tulee vireille tuomioistuimessa, jotta se olisi käytettävissä pääkäsittelyssä.

Artiklan 7 kohdan mukaan yksilöllinen arviointi on tehtävä niin, että lapsi osallistuu siihen tiiviisti. Sen suorittaa pätevä henkilöstö noudattaen mahdollisuuksien mukaan monialaista lähestymistapaa, ja mukana on tarvittaessa vanhempainvastuunkantaja tai 5 tai 15 artiklassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen ja/tai erikoistunut ammattihenkilö.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 6 §:n mukaan seuraamusselvityksen laatii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Seuraamusselvityksen valmistelun sitä edellyttäessä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö, jolla on tehtävän hoitamisessa tarvittava koulutus ja työkokemus. Erityisestä syystä tehtävään voidaan määrätä muukin henkilö.

Lain 7 §:n mukaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen on varattava epäillylle mahdollisuus tulla kuulluksi. Seuraamusselvitys voidaan kuitenkin laatia nuorta kuulematta, jos kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta tai jos nuori on kieltäytynyt kuulemisesta taikka häntä ei ole tavoitettu. Alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalle, edunvalvojalle tai muulle lailliselle edustajalle taikka muulle henkilölle, joka vastaa epäillyn hoidosta ja kasvatuksesta, on myös varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Selvittämisen yhteydessä on lisäksi kuultava tarvittavia viranomaisia ja asiantuntijoita.

Lain 6 ja 7 §:n säännökset vastaavat artiklan 7 kohdan vaatimuksia.

8 artikla. Oikeus lääkärintarkastukseen. Artiklan 1 kohdan mukaan vapautensa menettäneellä lapsella on oikeus päästä ilman aiheutonta viivästystä lääkärintarkastukseen, jossa on erityises-

ti tarkoitus arvioida hänen yleistä henkistä ja fyysistä tilaansa. Lääkärintarkastuksen on oltava mahdollisimman noninvasiivinen, ja lääkärin tai muun pätevän ammattihenkilön on tehtävä se.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että lääkärintarkastuksen tulokset otetaan huomioon määrittäessä lapsen kykyä olla kuulustelun, muiden tutkintoimien tai todisteiden keräämistoimien taikka minkä tahansa muiden häneen suunnattujen tai suunnattavien toimenpiteiden kohteena.

Artiklan 3 kohdan mukaan lääkärintarkastus on tehtävä joko toimivaltaisten viranomaisten aloitteesta erityisesti silloin, kun lapsen erityinen terveydentila antaa aiheutta siihen, tai jonkun seuraavista henkilöistä esittämästä pyynnöstä: a) lapsi; b) vanhempainvastuunkantaja tai 5 ja 15 artiklassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen; c) lapsen avustaja.

Artiklan 4 kohdan mukaan lääkärintarkastuksen johtopäätös on esitettävä kirjallisesti. Tarvittaessa on annettava lääkintäapua. Artiklan 5 kohdassa edellytetään, että olosuhteiden niin vaatiessa tehdään toinen lääkärintarkastus.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon. Luvun 2 §:ssä säädetään vapautensa menettäneen tilapäisestä hoidosta ja tutkimuksesta säilytystilan ulkopuolella.

Tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n mukaan Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Luvun 2 §:ssä säädetään tutkintavangin tilapäisestä hoidosta ja tutkimuksesta vankilan ulkopuolella.

Esityksessä ehdotetaan, että poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ään lisättäisiin säännös alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle tehtävästä lääkärintarkastuksesta. Ehdotetun uuden 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Tarkastuksen tekeminen olisi lähtökohtaisesti tarpeetonta, jos vapaudenmenetyksessä kestäisi alle vuorokauden ajan. Voimassa olevaa, kaikkia vapautensa menettäneitä koskevaa sääntelyä ei tässä yhteydessä muutettaisi. Vapautensa menettäneellä lapsella olisi siten jatkossakin oikeus voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon.

Vastaavasti tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ään lisättäisiin säännös alle 18-vuotiaalle tutkintavangille tehtävästä lääkärintarkastuksesta. Ehdotetun uuden 3 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle tutkintavangille olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Tässä yhteydessä voimassa olevaa sääntelyä täydennettäisiin alaikäisten tutkintavankien osalta lapsidirektiivin 8 artiklan edellyttämällä tavalla. Muiden tutkintavankien oikeutta lääkärintarkastukseen tarkastellaan myöhemmin erikseen.

9 artikla. *Kuulustelun tallentaminen audiovisuaalisin keinoin.* Artiklan 1 kohdan mukaan poliisin tai muiden lainvalvontaviranomaisten rikosoikeudellisen menettelyn aikana suorittamat

lapsen kuulustelut on tallennettava audiovisuaalisin keinoin, jos se on tapauksen olosuhteisiin nähden oikeasuhteista, ottaen huomioon muun muassa se, onko avustaja läsnä ja onko lapsi menettänyt vapautensa, edellyttäen, että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon.

Jos kuulustelua ei tallenneta audiovisuaalisin keinoin, se on artiklan 2 kohdan mukaan tallennettava muulla asianmukaisella tavalla, esimerkiksi laatimalla kirjallinen pöytäkirja, joka tarkastetaan asianmukaisesti.

Artiklan 3 kohdassa todetaan, ettei tällä artiklalla rajoiteta mahdollisuutta esittää ainoastaan lapsen henkilöllisyyden määrittämiseksi kysymyksiä ilman audiovisuaalista tallentamista.

Esitutkintalain 9 luvun 3 §:n mukaan kuulustelutilaisuus on tallennettava kokonaan tai osittain ääni- ja kuvataallenteeseen, jos siihen on asian laatuun tai kuulusteltavan henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen syytä kuulustelun suorittamistavan, kuulustelun aikaisten tapahtumien tai kuulusteltavan kertomuksen jälkikäteistä todentamista varten. Lain esitöiden mukaan kuulusteltavan henkilöön liittyvä syy kuulustelun tallentamiseen voi olla esimerkiksi kuulusteltavan nuori ikä.

Esitutkintalain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan kuulustelusta laaditaan kuulustelupöytäkirja kuulusteltavan käyttämällä suomen tai ruotsin kielellä. Jos kuulusteltava on käyttänyt muuta kieltä, pöytäkirja laaditaan 4 luvun 12 §:n 1 momentin mukaisella esitutkinnan käsittelykielellä. Esitutkintalain 9 luvun 2 §:ssä säädetään kuulustelupöytäkirjan tarkastamisesta ja korjauksesta.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

10 artikla. *Vapaudenmenetyksen keston rajoittaminen.* Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että lapsen vapaudenmenetyksessä tahansa menettelyn vaiheessa on mahdollisimman lyhytaikainen. Lapsen ikä ja hänen yksilöllinen tilanteensa sekä tapauksen erityiset olosuhteet on otettava asianmukaisesti huomioon.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsi määrätään menettämään vapautensa, erityisesti tutkintavankeuteen, vasta viimeisenä keinona. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tutkintavankeus perustuu perusteltuun päätökseen, joka voidaan saattaa oikeudelliseen uudelleentarkasteluun tuomioistuimissa. Tuomioistuimen on myös tarkastettava tällaista päätöstä säännöllisesti uudelleen kohtuullisin väliajoin joko viran puolesta taikka lapsen, lapsen avustajan tai tuomioistuimen ulkopuolisen oikeusviranomaisen pyynnöstä. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tämän kohdan nojalla tehtävät päätökset tehdään ilman aiheetonta viivästystä, sanotun kuitenkin rajoittamatta oikeuslaitoksen riippumattomuutta.

Pakkokeinolain 3 luvun 8 §:n mukaan vangitsemisasian käsittelyssä tuomioistuimissa on esitettävä vangitsemisen edellytyksistä selvitys. Luvun 10 §:n mukaan vangitsemispäätöksessä on mainittava vangitsemisen peruste.

Pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään vangitsemisasian uudelleen käsittelystä. Pykälän 1 momentin mukaan vangitsemisasi on vangitun pyynnöstä otettava tuomion antamiseen asti uudelleen käsiteltäväksi viipymättä ja viimeistään neljän vuorokauden kuluttua pyynnön esittämisestä. Vangitsemisasi ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden viikon kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Tuomioistuimen tulee ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi vangitun pyynnöstä 1 momentissa säädettyä aikaisemminkin, jos siihen on aiheutta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta.

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:stä ilmenevän suhteellisuusperiaatteen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Pakkokeinolain 1 luku 3 §:stä ilmenevän vähimmän haitan periaatteen mukaan pakkokeinon käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä käytön tarkoituksen saavuttamiseksi. Nämä periaatteet otetaan vangitsemista harkittaessa huomioon. Epäilty saadaan vangita vain, jos matkustuskielto ei ole riittävä pakkokeino.

Pakkokeinolaissa on kohtuuttoman pidättämisen ja kohtuuttoman vangitsemisen kieltoa koskevat säännökset (2 luku 6 ja 13 §). Lain esitöissä korostetaan alle 18-vuotiaan vapautenriiston käyttöä viimesijaisena keinona ja vapautenriiston mahdollisimman lyhyttä kestoja, koska vapautenriisto voi vaikuttaa haitallisesti erityisesti nuoreen henkilöön (HE 222/2010 vp s. 248). Myös vanhassa pakkokeinolaissa (450/1987) oli vastaavat kohtuuttoman pidättämisen ja vangitsemisen kieltoa koskevat säännökset. Esitöiden mukaan alle 18-vuotiaan epäillyn pidättämistä olisi mahdollisuuksien mukaan vältettävä (HE 14/1985 vp s. 50). Erityisesti alaikäisten vangitsemisessä olisi noudatettava suurta pidättyvyyttä (HE 14/1985 vp s. 52).

Alle 18-vuotiaisiin epäiltyihin tai tuomittuihin sovelletaan samoja vangitsemisen yleisiä ja erityisiä edellytyksiä kuin muihin epäiltyihin tai tuomittuihin. Kohtuuttoman vangitsemisen kieltä tarkoittaa kuitenkin, että alaikäisen vangitsemiselle on jo voimassa olevan pakkokeinolain mukaan käytännössä direktiivin 10 artiklaa vastaava korotettu kynnyks. Esityksessä ehdotetaan, että tästä otettaisiin pakkokeinolakiin (2 luku 11 ja 12 §) selvyuden vuoksi nimenomaiset säännökset. Säännökset otettaisiin lakiin myös sen vuoksi, että direktiivissä edellytetään, että lapselle ilmoitetaan oikeudesta vapautenmenetyksen keston rajoittamiseen (4 artiklan 1 kohdan b alakohdan iii alakohta).

Muilta osin artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

11 artikla. *Vaihtoehtoiset toimenpiteet.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että toimivaltaisilla viranomaisilla on, sikäli kuin se on mahdollista, käytettävissään toimenpiteitä, jotka ovat vaihtoehtoisia tutkintavankeudelle.

Johdanto-osan kappaleen 46 mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi aina harkittava toimenpiteitä, jotka ovat vaihtoehtoisia tutkintavankeudelle (vaihtoehtoiset toimenpiteet), ja tällaisten toimenpiteiden olisi oltava mahdollisuuksien mukaan niiden käytettävissä. Vaihtoehtoisiin toimenpiteisiin voisi kuulua lapsen kieltäminen olemasta tietyissä paikoissa, velvollisuus oleskella tietyssä paikassa, yhteydenpidon rajoittaminen tiettyjen henkilöiden kanssa, velvollisuus ilmoittautua toimivaltaisille viranomaisille, osallistuminen koulutusohjelmiin tai, lapsen suostumuksella, osallistuminen terapia- tai vieroitusohjelmiin.

Tutkintavankeudelle on pakkokeinovaiheessa vaihtoehtona matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 §). Matkustuskielto voi sisältää erilaisia velvoitteita, joita tarpeen mukaan yhdistelemällä pyritään matkustuskiellon tavoitteeseen. Ongelmana on, että matkustuskieltoon määrättyille asetettujen velvoitteiden valvonta on käytännössä resurssien puutteen vuoksi varsin vähäistä.

Vuoden 2019 alusta vangitsemisen vaihtoehtona on lisäksi sähköisesti valvottava tehostettu matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 a §) ja tuomion jälkeisen tutkintavankeuden vaihtoehtona tutkinta-aresti (pakkokeinolaki 2 luku 12 a–12 j §), joista säädetään lailla 101/2018, joka tulee voimaan 1.1.2019. Tuomioistuimien päätetään pakkokeinojen määräämisestä ja Rikosseuraamuslaitos vastaa niiden teknisestä valvonnasta.

Tehostettu matkustuskielto eroaa matkustuskiellosta siten, että tehostettuun matkustuskieltoon liitettävä velvollisuuksia voidaan valvoa teknisin välinein. Matkustuskiellon tehostamisella sähköisellä valvonnalla voidaan paremmin estää kieltoon sisältyvien liikkumisrajoitusten rikominen. Sähköisesti valvottua matkustuskieltoa tulee edellytysten täytyessä käyttää nimenomaan tilanteissa, joissa rikoksesta epäilty nykyään vangitaan, koska matkustuskielto on riittämätön pakkokeino.

Tehostetun matkustuskiellon määrittämisen edellytyksenä on, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Muita keskeisiä edellytyksiä ovat muun muassa, että rikoksesta epäilty on antanut siihen suostumuksensa, että epäilty sitoutuu noudattamaan hänelle asetettuja velvollisuuksia, ja että velvollisuuksien noudattamista pidetään todennäköisenä henkilöstä saatujen tietojen perusteella.

Tehostettuun matkustuskieltoon asetettu voidaan velvoittaa pysymään matkustuskieltopäätöksessä määrätty tuntimäärä asunnossaan tai muussa asumiseen soveltuvassa paikassa. Asunnossa pysymisen tuntimäärä tulee määrätä siten, että se mahdollistaa normaalin työssäkäynnin tai opiskelun.

Alioikeuden tuomion jälkeisen tutkinta-arestin edellytykset ovat lähes samat kuin tehostetun matkustuskiellon. Tutkinta-arestia ei kuitenkaan voi määrätä, jos alioikeuden määräämä rangaistus on kaksi vuotta ehdotonta vankeutta tai tätä enemmän.

Valvonta kohdistuu rikoksesta epäillyn asunnossa pysymisvelvoitteen ja liikkumisrajoitteiden valvontaan eikä siten välittömästi kotirauhan suojaan. Siksi pakkokeinojen toimeenpanoksi ei vaadita muiden asunnossa mahdollisesti olevien henkilöiden suostumusta.

Rikoksesta epäillyllä on milloin tahansa mahdollisuus perua sitoutumisensa tehostettuun matkustuskieltoon vaatimalla asian uudelleen käsittelyä tuomioistuimessa. Tutkinta-arestiin määrättyllä rangaistukseen tuomitulla on mahdollisuus perua sitoumuksensa kantelemalla tutkinta-arestia koskevasta päätöksestä.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

12 artikla. *Tietylnainen kohtelu vapaudenmenetyksen yhteydessä.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tutkintavankeudessa oleva lapsi pidetään erillään aikuisista, paitsi jos katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että poliisin säilöön otetut lapset pidetään erillään aikuisista, paitsi jos

a) katsotaan olevan lapsen edun mukaista toimia toisin; tai

b) poikkeuksellisissa olosuhteissa ei ole käytännössä mahdollista toimia näin, edellyttäen, että lapset pidetään säilössä yhdessä aikuisten kanssa tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen edun kanssa.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä, että kun tutkintavankeudessa oleva täyttää 18 vuotta, kyseinen henkilö on mahdollista pitää edelleen erillään muista tutkintavankeudessa olevista aikuisista, jos se on perusteltua henkilön olosuhteet huomioon ottaen, edellyttäen, että tämä on sopusoinnussa kyseisen henkilön kanssa tutkintavankeudessa olevien lasten edun kanssa, sanotun kuitenkin rajoittamatta 1 kohdan soveltamista.

Rajoittamatta 1 kohdan soveltamista ja ottaen huomioon 3 kohta lasta voidaan artiklan 4 kohdan mukaan pitää tutkintavankeudessa nuorten aikuisten kanssa, paitsi jos tämä on lapsen edun vastaista.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 3 luvun 1 §:n mukaan alle 18-vuotias vapautensa menettänyt on pidettävä erillään muista vapautensa menettäneistä, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:n mukaan alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Säännökset alle 18-vuotiaan tutkintavangin ja vapautensa menettäneen erilläänpidosta otettiin lakiin nykyisessä muodossaan tutkintavankeuslain (768/2005) ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) säätämisen yhteydessä. Vanhan tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 16 §:ssä säädettiin, että nuori rikosentekijä on, jos se katsotaan tarpeelliseksi, mahdollisuuksien mukaan pidettävä erillään muista vangeista vankilassa ja muussa säilytystilassa. Säännös koski siten aiemmin myös 18—20-vuotiaita tutkintavankeja ja vapautensa menettäneitä.

Vankeuslain 5 luvun 2 §:ssä säädetään alle 18-vuotiaiden vankien osalta vastaavasta erilläänpitovelvoitteesta kuin tutkintavankeuslaissa alle 18-vuotiaiden tutkintavankien osalta.

Rikosseuraamuslaitos on antanut ohjeen ”Alaikäinen vanki” (1/004/2017), jossa on ohjeistettu alaikäisen vangin sijoittamista vankilassa. Ohjeessa todetaan, että tähän sisältyy velvoite pitää alaikäinen eri osastolla ja eri toiminnoissa kuin aikuiset vangit. Säädösten lähtökohtana olevan erilleensijoittamisvaatimuksen perusteena on alaikäisen turvallisuuden takaaminen ja suojelun tarve. Alaikäisyyden merkitystä ei saa sivuuttaa pelkästään sen seikan vuoksi, että sopivia tiloja ei ole käytössä. Lähtökohtana ei voi olla, että alaikäisten ja täysi-ikäisten vankien sijoittaminen yhteen on säännönmukainen ratkaisu.

Ohjeen mukaan velvoitteesta voidaan poiketa, jos se on alaikäisen edun mukaista. Harkinta tulee tehdä kussakin yksittäisessä tapauksessa lapsen etua silmällä pitäen. Muiden alaikäisten puuttuessa vankilasta tai heidän määränsä ollessa hyvin pieni on yleensä alaikäisen edun mukaista, että alaikäiselle järjestettävät toiminnot tapahtuvat valikoidusti yhdessä täysi-ikäisten kanssa. Henkilökunnan on aina arvioitava alaikäistä vankia toimintoihin sijoittaessaan, onko hänen etunsa mukaista osallistua toimintoihin täysi-ikäisten vankien kanssa. Jos alaikäinen osallistuu toimintaan yhdessä täysi-ikäisten vankien kanssa, tulee toiminta järjestää aina henkilökunnan valvonnan ja ohjauksen alaisena. Parhaiten alaikäisen etu toteutuu, jos asuminen ja toiminnot järjestetään kehitys- ja ikätason mukaisessa ryhmässä. Alaikäisen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että hänet saadaan vankilan toimintojen ja muun tuen piiriin jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mahdollisuuksien mukaan jo tutkintavankeusaikana.

Esityksessä ehdotetaan, että tutkintavankeuslain 3 luvun 1 §:ään lisättäisiin artiklan 3 kohtaa vastaava säännös tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttävän henkilön pitämisestä erillään muista tutkintavankeudessa olevista aikuisista. Muilta osin voimassa oleva lainsäädäntö täyttää artiklan 1-4 kohtien vaatimukset.

Artiklan 5 kohdassa on säännökset tutkintavankeudessa olevan lapsen muusta kohtelusta. Jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet, joilla

a) varmistetaan lapsen terveys ja fyysinen ja henkinen kehitys sekä vaalitaan niitä;

HE 177/2018 vp

- b) varmistetaan lapsen, myös fyysisesti vammaisen ja aistivammaisen lapsen tai lapsen, jolla on oppimisvaikeuksia, oikeus koulutukseen;
- c) varmistetaan, että lapsen oikeus perhe-elämään toteutuu tosiasiallisesti ja säännöllisesti;
- d) varmistetaan lapsen mahdollisuus osallistua ohjelmiin, joilla edistetään hänen kehitystään ja sopeutumistaan takaisin yhteiskuntaan; ja
- e) varmistetaan lapsen uskonnon- ja vakaumuksenvapauden kunnioittaminen.

Kohdan mukaisten toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia ja asianmukaisia tutkintavankeuden kestoon nähden.

Edellä mainittuja a ja e alakohtaa sovelletaan myös muuhun vapaudenmenetykseen kuin tutkintavankeuteen. Toteutettujen toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia ja asianmukaisia vapaudenmenetykseen nähden.

Edellä mainittuja b, c ja d alakohtaa sovelletaan muuhun vapaudenmenetykseen kuin tutkintavankeuteen ainoastaan siinä määrin kuin tämä on asianmukaista ja oikeasuhteista tällaisten tilanteiden luonteeseen ja kestoon nähden.

Artiklan 6 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä varmistamaan, että vapautensa menettäneet lapset voivat tavata vanhempainvastuunkantajan mahdollisimman pian, kun tapaaminen on tutkinnallisten ja toiminnallisten vaatimusten mukaista. Tämä kohta ei rajoita muun sopivan aikuisen nimeämistä 5 tai 15 artiklan nojalla.

Johdanto-osan kappaleen 51 mukaan lapsella olisi oltava oikeus ylläpitää säännöllisesti yhteyksiä vanhempiinsa, perheeseensä ja ystäviinsä tapaamisten ja kirjeenvaihdon kautta, ellei lapsen etu tai oikeuden toteutuminen edellytä poikkeuksellisia rajoituksia (c alakohta).

Johdanto-osan kappaleessa 52 todetaan e alakohdasta, että jäsenvaltioiden olisi erityisesti pidätyttävä puuttumasta lapsen uskontoon tai vakaumukseen. Jäsenvaltioilta ei kuitenkaan vaadita aktiivisia toimia lapsen uskonnonharjoituksen tukemiseksi.

Tutkintavangin terveydenhuollosta säädetään tutkintavankeuslain 6 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (1635/2015) tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava tutkintavangin pääsy tällaiseen hoitoon tai kuntoutukseen. Luvun 4 §:n mukaan tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon.

Vapautensa menettäneiden terveydenhuollosta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon. Luvun 4 §:n mukaan vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus psykologin antamaan ja muuhun vastaavaan neuvontaan, tukeen ja hoitoon.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan a alakohdan vaatimukset.

Perustuslain 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Perusopetuslain (628/1998) 4 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asu-

ville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta. Lain 10 §:n 2 momentin mukaan kuulovammaisille tulee tarvittaessa antaa opetusta myös viittomakielellä. Lain 16 §:n mukaan oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiovetusta. Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa. Oppilaalla on lisäksi oikeus saada tehostettua tukea perusopetuslain 16 a §:n mukaisesti sekä erityistä tukea perusopetuslain 17 §:n mukaisesti. Opetushallituksen määräyksen (104/011/2014) mukaan oppivelvollisuusikäisten vankien ja tutkintavankien opetuksesta vastaa se kunta, jossa vankila sijaitsee.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan b alakohdan vaatimukset oikeudesta koulutukseen.

Tapaamisista ja muista yhteyksistä vankilan tai säilytystilan ulkopuolelle säädetään tutkintavankeuslain 9 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvussa.

Tutkintavankeuslain 9 luvun 1 §:n mukaan tutkintavangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa häiritsemättä on mahdollista, jollei tätä oikeutta ole pakkokeinolain 4 luvun nojalla rajoitettu. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen tutkintavangin yhteyksien säilymiseksi tai muusta tärkeästä syystä. Valvomattomasta tapaamisesta tutkintavangin lähiomaisen ja muun läheisen kanssa säädetään luvun 2 §:ssä. Luvun 8 §:ssä säädetään, että lähiomaiselle ja muulle läheiselle ei saa antaa tapaamiskieltoa. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 7 luvun 1, 2 ja 5 §:ssä on vastaavat säännökset poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden osalta.

Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n mukaan yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 4 momentin mukaan alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä hänen huoltajalleen, jollei ilmoittaminen ole lapsen edun vastaista.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan c alakohdan vaatimukset oikeudesta perhe-elämään.

Perustuslain 11 §:ssä turvataan uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Tutkintavankeuslain 7 luvun 2 §:ssä säädetään tutkintavangin oikeudesta osallistua vankilassa järjestettyihin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin (1 momentti). Osallistuminen on tutkintavangille vapaaehtoista, eikä velvollisuutta osallistua tällaisiin tilaisuuksiin voida asettaa (HE 263/2004 s. 223). Jos tutkintavangin oikeutta osallistua yhteisiin tilaisuuksiin pykälässä mainituilla perusteilla rajoitetaan, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin (2 momentti). Tutkintavangille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa (3 momentti).

Tutkintavankeuslain 3 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan peruseruokavaliosta poiketaan, jos se on perusteltua tutkintavangin uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 3 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan säilytystilassa noudatettavasta ruokavaliosta poiketaan mahdollisuuksien mukaan, jos se on perusteltua vapautensa menettäneen uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi.

Tutkintavankeuslain 1 luvun 4 §:n yleisperiaatteen mukaan tutkintavangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat. Vastaavasta yleisperiaatteesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 3 §:ssä. Oikeutta uskonnon harjoittamiseen ei siten saa rajoittaa, ellei se ole välttämätöntä.

Edellä mainitut säännökset täyttävät 5 kohdan e alakohdan vaatimukset uskonnon- ja vakaumuksen vapauden kunnioittamisesta.

13 artikla. *Tapausten nopea ja huolellinen käsittely.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki asianmukaiset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että lapsia koskevat rikosoikeudelliset menettelyt käsitellään kiireellisesti ja asianmukaista huolellisuutta noudattaen.

Alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti (esitutkintalaki 3 luku 11 §). Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa säädetään nuorten rikosasioiden kiireellisestä käsittelystä sekä syyteharkinnan että pääkäsittelyn toimittamisen osalta. Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä. (ROL 1 luku 8 a §) Jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, pääkäsittely on pidettävä viimeistään 30 päivän kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos pääkäsittely peruutetaan, uusi pääkäsittely on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona pääkäsittely oli tarkoitus toimittaa. (ROL 5 luku 13 §)

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että lapsia kohdellaan aina tavalla, joka suojelee heidän ihmisarvoaan ja soveltuu heidän ikäänsä, kehitystasoonsa ja ymmärtämiskykyynsä ja jolla otetaan huomioon heidän mahdolliset erityistarpeensa, mukaan lukien kommunikaatiovaikeudet.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. Esitutkintaviranomaisen on tarvittaessa neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Vapautensa menettäneen kohtelusta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 4 §:ssä. Vapautensa menettäneitä on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (1 momentti). Alle 21-vuotiaana rikoksensa tehneen vapautensa menettäneen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota vapautensa menettäneen iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin (3 momentti).

Tutkintavangin kohtelusta säädetään tutkintavankeuslain 1 luvun 5 §:ssä. Tutkintavankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen (1 momentti). Alle 21-

vuotiaina rikoksensa tehneiden nuorten tutkintavankeutta toimeenpantaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin (3 momentti).

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

14 artikla. *Oikeus yksityisyyden suojaan.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lasten yksityisyyttä suojataan rikosoikeudellisten menettelyjen aikana. Tätä varten jäsenvaltioiden on joko säädettävä, että lapsia koskevat tuomioistuinkäsittelyt järjestetään yleensä suljetuin ovin, tai sallittava, että tuomioistuin tai tuomari voi päättää järjestää tällaiset käsittelyt suljetuin ovin (2 kohta). Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että 9 artiklassa tarkoitettuja tallenteita ei levitetä julkisesti.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 15 §:n nojalla tuomioistuin voi päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta ja suljettu käsittely ei olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua (5 kohta). Säännös täyttää artiklan 2 kohdan vaatimukset.

Esitutkintalain 9 luvun 7 §:n 2 momentissa on poikkeussäännös, joka koskee tiedon antamista ääni- ja kuvatallenteesta. Säännöksen mukaan ääni- ja kuvatallenteesta tieto voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne esitutkintaviranomaisen luona nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Vastaava säännös on tuomioistuimien osalta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa. Mainitut säännökset täyttävät artiklan 3 kohdan vaatimukset siitä, että 9 artiklassa tarkoitettuja epäillyn lapsen kuulustelusta tehtyjä tallenteita ei levitetä julkisesti.

Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy myös muita säännöksiä, joilla lapsen yksityisyyttä suojataan rikosoikeudellisten menettelyjen aikana. Esitutkinnassa ja syyteasian käsittelyssä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999). Lain 24 §:n 26 kohdan mukaan salassa pidettäviä asiakirjoja ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista. Saman pykälän 27 kohdan mukaan salassa pidettäviä asiakirjoja ovat muun muassa mielentilatutkimus, nuoresta rikoksesta epäillystä laadittu seuraamusselvitys, rangaistusajan suunnitelmat, yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen seuraamusselvitys sekä valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n nojalla oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta sekä tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioittaen kannustettava tiedotusvälineitä toteuttamaan itsesääntelytoimenpiteitä tässä artiklassa säädettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Joukkoviestinnän itsesääntelyn perustana ovat Julkisen sanan neuvoston vahvistamat Journalistin ohjeet. Ohjeiden mukaan yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä. Julkistakin aineistoa julkaistaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

15 artikla. *Lapsen oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan menettelyihin.* Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin, joissa käsitellään häntä koskevia asioita.

Artiklan 2 kohta sisältää säännökset tilanteista, joissa lapsella on oikeus saada muu sopiva aikuinen mukaan tuomioistuinkäsittelyihin. Lapsella on oikeus saada mukaan nimeämänsä ja toimivaltaisten viranomaisten hyväksymä muu sopiva aikuinen, jos vanhempainvastuunkantajan läsnäolo tuomioistuinkäsittelyssä a) olisi lapsen edun vastaista; b) ei ole mahdollista, koska kohtuulliseksi katsottavien toimien jälkeen vanhempainvastuunkantajaan ei saada yhteyttä tai hänen henkilöllisyytensä ei ole tiedossa; tai c) vaarantaisi objektiivisten ja tosiasiallisten olosuhteiden perusteella merkittävästi rikosoikeudellisen menettelyn. Jos lapsi ei ole nimennyt muuta sopivaa aikuista tai jos toimivaltainen viranomais ei hyväksy lapsen nimeämää aikuista, toimivaltaisen viranomaisen on lapsen etu huomioon ottaen nimettävä joku toinen henkilö, joka voi olla lapsen mukana menettelyissä. Tämä henkilö voi olla myös lasten suojelusta tai hyvinvoinnista vastaavan viranomaisen tai muun laitoksen edustaja.

Artiklan 3 kohdan mukaan lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja mukaan jäljellä oleviin tuomioistuinkäsittelyihin, kun olosuhteet, jotka johtivat 2 kohdan a, b tai c alakohdan soveltamiseen, lakkaavat olemasta.

Artiklan 4 kohdassa edellytetään, että lapsella on oikeus saada vanhempainvastuunkantaja tai 2 kohdassa tarkoitettu muu sopiva aikuinen mukaan myös muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyissä, joissa lapsi on läsnä, jos toimivaltainen viranomais katsoo, että a) kyseisen henkilön mukanaolo on lapsen edun mukaista; ja b) kyseisen henkilön läsnäolo ei häiritse rikosoikeudellista menettelyä.

Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa säädetään esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä. Jos epäiltynä kuulusteltavana on 15 vuotta täyttänyt vajaavaltainen, huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä saisi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 2 §:n mukaan käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen ohella. Tutkija voi kieltää laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tätä epäillään tutkittavana olevasta rikoksesta tai jos läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä.

Esitutkintalain 7 luvun 15 §:n mukaan kuulustelusta on etukäteen ilmoitettava läsnäoloon oikeutetuille vajaavaltaisen laillisille edustajille ja ainakin yhdelle heistä on varattava tilaisuus olla läsnä kuulustelussa. Ilmoitusvelvollisuudesta ja tilaisuuden varaamisesta läsnäoloon voidaan poiketa vain, jos laillista edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai jos ilmoittaminen ja tilaisuuden varaaminen eivät ole rikostutkinnallisista syistä mahdollisia ja jos epäiltyä on rikoksen selvittämiseksi viipymättä kuulusteltava.

Kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolosta kuulustelussa säädetään esitutkintalain 7 luvun 12 §:ssä. Pykälän 3 momentin mukaan tutkija voi pyynnöstä sallia asianosaista tukevan henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Tällaisia henkilöitä voivat olla esimerkiksi muut alaikäisen kuultavan lähisukulaiset kuin huoltajat (HE 222/2010 vp s. 222).

Kun alle 18-vuotiasta epäillään rikoksesta, sosiaaliviranomaiselle on esitutkintalain 7 luvun 16 §:n mukaan ilmoitettava teosta ja varattava tilaisuus lähettää edustajansa kuulusteluun, jolle tämä ole selvästi tarpeeton. Esitutkintaviranomaisen on viipymättä toimitettava kuulustelupöytäkirja sosiaaliviranomaiselle.

Pidätetyn tai kiinni otetun vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen läheiselleen säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:ssä. Pykälän 2 momentin mukaan pidätetyn tai kiinni otetun vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivytystä pidätetyn tai kiinni otetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi, ilmoittamista voidaan lykätä enintään kaksi vuorokautta. Ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tai kiinni otetun tahtoa. Erityisenä syynä saattaa olla esimerkiksi se, että vapautensa menettänyt henkilö on alle 18-vuotias tai vanhempiansa luona asuva nuori aikuinen (HE 222/2010 vp s. 76 ja 366). Pykälän 4 momentissa säädetään alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen huoltajalleen ja sosiaaliviranomaiselle.

Pakkokeinolain 3 luvun 7 §:ssä säädetään laillisen edustajan ja sosiaaliviranomaisen kuulemisesta vangitsemisasian käsittelyssä. Jos vangittavaksi vaadittu on alle 18-vuotias, tuomioistuimen on huolehdittava siitä, että hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen sekä sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettun toimielimen edustajalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi vangitsemisasian käsittelyn yhteydessä. Tilaisuuden varaamisesta voidaan poiketa, jos edustajaa ei kyetä tavoittamaan tai jos tilaisuuden varaamista jättämisestä on kysymyksessä olevaan rikosasiaan liittyviä painavia syitä.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 2 §:n mukaan vajaavaltainen käyttää vastaajana rikosasiassa itse puhevaltaansa, jos hän on syyntakeinen. Alaikäisen vastaajan edunvalvoja, huoltaja tai muu laillinen edustaja käyttää kuitenkin itsenäisesti alaikäisen ohella puhevaltaa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 14 §:n 2 momentin mukaan jokaisella on oikeus olla läsnä asian julkisessa käsittelyssä, jollei tätä oikeutta ole lain säännöksillä rajoitettu. Rikosasian vastaajana olevalla lapsella on siten lähtökohtaisesti oikeus saada haluamansa henkilö mukaan häntä koskevan rikosasian tuomioistuin käsittelyihin. Mainitun lain 15 §:n nojalla tuomioistuin voi päättää, että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta. Lain 17 §:n 1 momentin mukaan suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä ne, joiden läsnäolo tuomioistuin pitää tarpeellisena. Lain esitöiden mukaan tämän lainkohdan nojalla voidaan sallia siinä nimenomaisesti sanottujen tahojen lisäksi esimerkiksi tulkkien, tukihenkilöiden, vartijoiden, vanginvartijoiden tai muiden tuomioistuimen tarpeellisina pitämien henkilöiden läsnäolo suljetussa käsittelyssä. Mikäli kysymys on jostakin erityisestä oikeudenkäynnistä, jossa asianomaisella viranomaisella on oikeus tai velvollisuus käyttää puhevaltaa, on luonnollisesti tarpeellista, että asianomainen viranomainen on läsnä myös asian suljetussa käsittelyssä. (HE 13/2006 vp s. 57)

Lastensuojelulain (417/2007) 24 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee olla edustettuna lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa ja tuomioistuin käsittelyssä, jollei sosiaalihuollosta vastaava toimielin arvioi läsnäolon olevan ilmeisen tarpeetonta. Lain esitöiden mukaan arvio on tehtävä lastensuojelullisista näkökohdista. Läsnäolon tarpeellisuutta harkittaessa on merkitystä muun muassa sillä, onko lapsen huoltaja tai edunvalvoja läsnä kuulustelussa. Harkinnassa on kiinnitettävä huomiota myös lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon laatuun. Erityisesti mikäli lapsi on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ottama, toimielimen edustusta esitutkintaa suoritettaessa ei lähtökohtaisesti voida pitää ilmeisen tarpeettomana. (HE 252/2006 s. 137)

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

16 artikla. *Lapsen oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä ja osallistua siihen.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että lapsella on oikeus olla läsnä

häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, ja toteutettava tarvittavat toimenpiteet, jotta hän voi osallistua tehokkaasti oikeudenkäyntiin, muun muassa antamalla hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi ja ilmaista näkemyksensä.

Johdanto-osan kappaleessa 60 todetaan, että syytetyn oikeus olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä perustuu perusoikeuskirjan 47 artiklassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa määrättyyn oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen, sellaisena kuin unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ovat sitä tulkinneet. Jäsenvaltioiden olisi toteutettava asianmukaiset toimenpiteet lapsen kannustamiseksi olemaan läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, mukaan lukien kutsumalla lapsi henkilökohtaisesti kuultavaksi ja lähettämällä kutsusta kopio vanhempainvastuunkantajalle tai, jos tämä olisi lapsen edun vastaista, muulle sopivalle aikuiselle. Jäsenvaltioiden olisi säädettävä käytännön järjestelyistä, jotka koskevat lapsen läsnäoloa oikeudenkäynnissä. Järjestelyihin voisi kuulua määräyksiä ehdoista, joiden mukaisesti lapsi voidaan tilapäisesti poistaa oikeudenkäynnistä.

Syytetyn oikeus olla itse paikalla oikeudenkäynnissä kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruseriaatteisiin (esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut *Colozza v. Italia* 12.2.1985 ja *Sakhnovskiy v. Venäjä* suuri jaosto 2.11.2010). Kansallisen lainsäädännön mukaan asianosaisella on aina oikeus halutessaan olla istuntokäsittelyssä itse läsnä. Tämä ilmenee muun muassa pääkäsittelyyn kutsumista (ROL 5 luku 15 §), läsnäoloa pääkäsittelyssä (ROL 8 luku 1 §) sekä suullisen käsittelyn julkisuutta (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 14 § 2 momentti) koskevista säännöksistä.

Vastaajan kuulemisesta pääkäsittelyssä säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:n 1 momentissa. Pääkäsittelyssä vastaajan on ilmoitettava kantansa esitettyihin vaatimuksiin (2 kohta), vastaajalle on varattava tilaisuus lausua vastapuolen perustelujen johdosta (4 kohta) ja vastaajan on esitettävä loppulausuntonsa (6 kohta).

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan vastaajan tuomitseminen rangaistukseen pääsääntöisesti edellyttää, että häntä on henkilökohtaisesti kuultu (ROL 8 luku 1 §). Vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen häntä henkilökohtaisesti kuulematta (ROL 8 luku 13 §). Poikkeuksena ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 ja 12 §:ssä tarkoitetut poissaolokäsittelyt. Mainituissa pykälissä säädettyillä edellytyksillä asia voidaan ratkaista, vaikka vastaaja ei ole henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä. Asian ratkaiseminen 8 luvun 11 tai 12 §:n nojalla ei edellytä myöskään, että vastaajaa edustaisi pääkäsittelyssä asiamies.

Säännöksiä poissaolokäsittelystä voidaan soveltaa myös silloin, kun vastaaja on alaikäinen. Jos vastaaja on ensikertalainen nuori rikosentekijä, tuomioistuimen on tarkoin harkittava sitä, onko vastaajan kannalta hyvä vaihtoehto tuomita hänet rangaistukseen poissaolostaan huolimatta (HE 82/1995 vp s. 115). Asian ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä edellyttää, että vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen (ROL 5 a luku 1 §).

Eduskunta on toukokuussa 2018 hyväksynyt oikeusprosessien keventämistä koskevan hallituksen esityksen (HE 200/2017 vp), jolla syytetyn henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta lievennetään. Lainmuutokset tulevat voimaan vuoden 2019 alusta. Pääsääntö jatkossakin on, että rikosasian vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jollei katsota, ettei henkilökohtainen läsnäolo ole asian selvittämiseksi tarpeen. Muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää jatkossa edellytä, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos tuomioistuin ei pidä vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisena, riittävää on, että vastaajaa edustaa pääkäsittelyssä asiamies. Vastaajan on kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Esityksessä todetaan, että jatkossakin on kasvatuksellisista syistä perusteltua, että alaikäistä vastaajaa kuullaan henkilökohtaisesti ennen vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Esityksessä todetaan myös, että nyt kysymyksessä olevan direktiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä arvioidaan tarkemmin, onko lapsen läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevaa sääntelyä tarpeen muuttaa (HE 200/2017 vp s. 16).

Vuoden 2019 alusta voimaan tulevan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 3 §:n mukaan alle 18-vuotiasta vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen käräjäoikeudessa eikä hovioikeudessa, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Käytännössä alle 18-vuotiaat vastaajat kutsutaan nykyisin pääsääntöisesti henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn myös sakkojutuissa. Esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 ja 12 §:n säännösten muuttamista siten, että niitä ei voitaisi soveltaa alaikäisiin vastaajiin. Muutos voisi johtaa siihen, että lapsi määrättäisiin nykyistä useammin noudettavaksi oikeudenkäyntiin (LaVL 1/2014 vp s. 3). Direktiivin täytäntöönpano ei myöskään tällaista muutosta edellytä.

Esityksessä ehdotetun uuden oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 15 a §:n mukaan lapselle olisi jatkossa ilmoitettava pääkäsittelyyn kutsun yhteydessä oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa.

Artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että lapsella, joka ei ole ollut läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin tai muuhun oikeussuojakeinoon direktiivin (EU) 2016/343 (jäljempänä *syyttömyysolettamadirektiivi*) ja siinä säädettyjen edellytysten mukaisesti.

Syyttömyysolettamadirektiivin 9 artiklan mukaan epäillyllä tai syytetyllä on oikeus uuteen oikeudenkäyntiin, jos hän ei ole ollut läsnä oikeudenkäynnissään eivätkä kyseisen direktiivin 8 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytykset poissaolokäsittelylle ole täyttyneet. Mainitussa kohdassa edellytetään, että a) epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista; tai b) epäiltyä tai syytettyä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja. Syyttömyysolettamadirektiivin kansallista täytäntöönpanoa koskevassa 20.1.2017 päivätyssä arviomuistiossa katsotaan, että kansallinen sääntely täyttää kohdan edellytyksen siitä, että epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista. Kansallisessa lainsäädännössä syyttömyysolettamadirektiivin 8 artiklan 2 kohdassa säädetty edellytykset poissaolokäsittelylle täyttyvät. Syyttömyysolettamadirektiivistä tai lapsidirektiivistä ei siten seuraa, että lapsella, joka ei ole ollut läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, olisi oikeus uuteen oikeudenkäyntiin.

Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

17 artikla. *Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevat menettelyt.* Artikla sisältää viittaus-säännöksen, jonka mukaan tiettyjä tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia olisi sovellettava eurooppalaista pidätysmääräystä koskevassa menettelyssä etsittyyn lapseen siitä hetkestä, kun hänet pidätetään täytäntöönpanojäsenvaltiossa (johdanto-osan kappale 61). Artiklan mukaan direktiivin 4, 5, 6, 8, 10-15 ja 18 artiklassa tarkoitettuja oikeuksia sovelletaan soveltuvin osin, kun kyse on etsitystä lapsesta, joka pidätetään eurooppalaista pidätysmääräystä koskevien menettelyjen mukaisesti täytäntöönpanojäsenvaltiossa.

Artiklassa edellytetään, että eurooppalaisessa pidätysmääräysmenettelyssä luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 4 artiklan tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä. EU-luovuttamislain 20 a §:ssä säädetään velvollisuudesta antaa luovutettavaksi pyydetylle kirjallinen ilmoitus oikeuksista. Voimassa oleva pykälä täyttää 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan ii) ja v) kohtien vaatimukset. Esityksessä ehdotetaan pykälän täydentämistä siten, että siihen lisättäisiin säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan i) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta vanhempainvastuunkantajan tiedonsaantiin (5 artikla), iii) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta yksityisyyden suojaan (14 artikla) ja iv) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan muissa menettelyn vaiheissa kuin tuomioistuinkäsittelyssä (15 artiklan 4 kohta). Pykälään ehdotetaan lisättäviksi myös säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan ii) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta lääkärintarkastukseen (8 artikla), iii) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn (10 artikla) ja käytettävissä olevista säilöön ottamisen vaihtoehdoista (11 artikla) sekä iv) alakohdassa tarkoitettu oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan tuomioistuinkäsittelyihin (15 artiklan 1 kohta).

Esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista annetun valtioneuvoston asetuksen 2 luvun 1 §:n 1 momentin 13 kohdan mukaan esitutkintalain 4 luvun 17 §:n mukainen ilmoitus kirjataan asetuksen 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun henkilörekisteriin. Asetuksen 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään, on soveltuvin osin noudatettava myös, kun joku on muuten kuin pidättämispäätöksen nojalla sijoitettu lukituun tilaan. Pykälän 1 momentin 13 kohdan nojalla on siten kirjattava myös, milloin EU-luovuttamislain mukaisessa menettelyssä kiinniotetulle on ilmoitettu kirjallisesti hänen oikeuksistaan mainitun lain 20 a §:n mukaisesti.

Artiklassa edellytetään, että luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 5 artiklan säännöksiä tietojen antamisesta vanhempainvastuunkantajalle tai luovutettavaksi pyydetyn nimeämälle muulle henkilölle. Tämän vuoksi EU-luovuttamislakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että tietojen antamisesta alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajalle tai muulle läheiselle aikuiselle säädetäisiin uudessa 21 c §:ssä.

Artiklassa edellytetään, että luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 6 artiklan säännöksiä avustajan avusta. EU-luovuttamislain 20 §:ssä säädetään, että luovutettavaksi pyydetyllä on oikeus käyttää avustajaa. Pykälän 2 momentin mukaan luovutettavaksi pyydetylle on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Tuomioistuin määrää puolustajalle maksettavaksi kohtuullisen korvauksen, joka jää valtion vahingoksi. Puolustajan määräämisestä viran puolesta samoin kuin puolustajasta muutoin on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetään. EU-luovuttamislain 17 §:n mukaan luovuttamisen varmistamiseksi pidättämiseen oikeutettu virkamies voi päättää ottaa luovutettavaksi pyydetyn säilöön. Pykälän 2 momentin mukaan säilössä pitämisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tutkintavankeudesta säädetään. Luovutettavaksi pyydetyllä on siten oikeus tavata avustajaa ja pitää tähän yhteyttä siten kuin tutkintavankeuslain 8 luvun 1, 4, 6 ja 7 §:ssä sekä 9 luvun 4 §:ssä säädetään. Luovutettavaksi pyydetyn ja hänen avustajansa välisen yhteydenpidon luottamuksellisuudesta on voimassa, mitä tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä ja 7 §:n 3 momentissa sekä 9 luvun 4 §:ssä säädetään. Luovutettavaksi pyydetyn avustajan läsnäoloa luovuttamisasian valmistelussa ei ole rajoitettu.

Edellä mainitut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset avustajan apua koskevan 6 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

Esityksessä ehdotetaan tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ää täydennettäväksi direktiivin 8 artiklassa edellytetyllä tavalla siten, että siihen lisättäisiin säännös tutkintavankeudessa olevan lapsen oikeudesta lääkärintarkastukseen. Ehdotettua uutta säännöstä sovellettaisiin EU-luovuttamislain 17 §:n 2 momentin viittaussäännöksen nojalla myös luovutettavaksi pyydettyyn lapseen, joka on otettu säilöön. Ehdotettu säännös täyttäisi direktiivin vaatimukset lääkärintarkastusta koskevan 8 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 18 §:n 1 momentin mukaan säilöön ottamisen voimassa pitämistä koskevan asian käsittelyyn sovelletaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolaissa säädetään vangitsemisvaatimuksen käsittelystä. Edellä 10 artiklan kohdalla selostettuja pakkokeinolain 3 luvun 8, 10 ja 15 §:n säännöksiä sovelletaan siten myös luovutettavaksi pyydetyn säilöön ottamisen voimassa pitämiseen sekä asian uudelleen käsittelyyn. Menettelyyn sovelletaan soveltuvin osin myös pakkokeinolain säännöstä kohtuuttoman vangitsemisen kiellosta (pakkokeinolaki 2 luku 13 §). Säännöksen mukaan ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteidensa vuoksi. Säännöksen esitöissä korostetaan vapaudenriiston erityistä haitallisuutta nuorten kohdalla (HE 222/2010 vp s. 248). EU-luovuttamislain esitöiden mukaan kohtuuttoman vangitsemisen kieltä koskeva säännös voi tulla sovellettavaksi tilanteissa, joissa luovutettavaksi pyydetyn henkilön vapaudenmenetyksiaika on muodostunut kohtuuttoman pitkäksi suhteessa siihen tekoon, jonka perusteella luovuttamista pyydetään (HE 88/2003 s. 37). Edellä mainitut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset 10 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 17 §:n 3 momentin mukaan luovutettavaksi pyydetty voidaan säilöön ottamisen sijasta määrätä matkustuskieltoon. Säännös täyttää direktiivin vaatimukset vaihtoehtoisia toimenpiteitä koskevan 11 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

Edellä 12 artiklan kohdalla selostettuja säännöksiä tutkintavankeudessa olevan lapsen kohtelusta tutkintavankeuden aikana sovelletaan EU-luovuttamislain 17 §:n 2 momentin viittaussäännöksen nojalla myös luovutettavaksi pyydettyyn lapseen, joka on otettu säilöön. Mainitut säännökset täyttävät siten direktiivin vaatimukset 12 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 22 §:n mukaan syyttäjän on huolehdittava, että luovuttamisasiaa käsitellään viivytyksettä siten, että tuomioistuimien voi noudattaa laissa säädettyjä määräaikoja. Lain 26 §:n mukaan käräjäoikeuden on huolehdittava, että luovuttamisasiaa käsitellään viivytyksettä siten, että tuomioistuimien voi noudattaa laissa säädettyjä määräaikoja. Määräajoista säädetään lain 32 §:ssä. Jos luovutettavaksi pyydetty on suostunut luovuttamiseen, käräjäoikeuden on tehtävä luovuttamista koskeva päätös kolmen päivän kuluessa suostumuksen antamisesta. Käräjäoikeuden on kuitenkin aina tehtävä luovuttamista koskeva päätös 26 päivän kuluessa siitä, kun luovutettavaksi pyydetty on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa. Jos päätöstä ei erityisestä syystä voida tehdä mainitussa määräajassa, se on tehtävä niin pian kuin mahdollista. Käsittelyn kiireellisyydestä korkeimmassa oikeudessa säädetään lain 41 §:ssä. Edellä mainitut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset lasta koskevan asian kiireellistä käsittelyä koskevan 13 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 25 §:n mukaan luovuttamisasian käsittelyssä käräjäoikeudessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä rikosasioiden käsittelystä käräjäoikeudessa säädetään, jollei EU-luovuttamislaissa toisin säädetä. Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen luovuttamisasian käsittelyssä käräjäoikeudessa sovelletaan lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetään suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta, jos alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta. Kohdan

nojalla suullinen käsittely voidaan toimittaa yleisön läsnä olematta myös, jos alle 18-vuotiasta pyydetään luovutettavaksi. Edellä 14 artiklan kohdalla selostetut säännökset täyttävät direktiivin vaatimukset lapsen yksityisyyden suojaamisesta eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan menettelyn osalta.

Artiklassa edellytetään, että luovutettavaksi pyydettyyn lapseen sovelletaan soveltuvin osin 15 artiklan säännöksiä lapsen oikeudesta saada vanhempainvastuunkantaja mukaan menettelyihin. Esityksessä ehdotetaan EU-luovuttamislakia täydennettäväksi siten, että alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajan tai muun hänelle läheisen aikuisen läsnäolosta luovuttamisasian valmistelussa säädettäisiin uudessa 21 c §:ssä. Edellä 15 artiklan kohdalla selostetut säännökset läsnäolo-oikeudesta tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä (laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 14 § 2 momentti ja 17 § 1 momentti) täyttävät tuomioistuin käsittelyn osalta direktiivin vaatimukset 15 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

EU-luovuttamislain 20 §:n 2 momentin säännös puolustajan määräämisestä luovutettavaksi pyydetylle täyttää direktiivin vaatimukset oikeutta oikeusapuun koskevan 18 artiklan soveltamisesta luovutettavaksi pyydettyyn lapseen.

18 artikla. Oikeus oikeusapuun. Artiklassa edellytetään, että oikeusapua koskevassa kansallisessa lainsäädännössä taataan 6 artiklassa tarkoitetun, avustajan apua koskevan oikeuden tosiasiallinen toteutuminen. Johdanto-osan kappaleesta 25 ilmenee, että jäsenvaltioiden olisi myönnettävä oikeusapua, jos tämä on tarpeen sen varmistamiseksi, että lapsella tosiasiaa on avustaja niissä tilanteissa, joissa direktiivi sitä edellyttää.

Alle 18-vuotiaalle määrätyle puolustajalle maksetaan palkkio valtion varoista (ROL 2 luku 10 §). Jos tuomioistuin toteaa epäilyn syyllistyneen rikokseen, hänet veloitetaan korvaamaan puolustajalle maksettu palkkio valtiolle. Jos epäilty täyttää oikeusapulaissa tarkoitetut oikeusavun saamisen taloudelliset edellytykset, korvaus ei saa olla suurempi kuin oikeusapulain mukainen korvaus olisi. (ROL 2 luku 11 §)

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan vaatimukset eikä artikla siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

19 artikla. Oikeussuojakeinot. Artiklan mukaan lapsella, joka on epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä, sekä etsityllä lapsella on oltava käytössään kansallisen lainsäädännön mukaiset tehokkaat oikeussuojakeinot, jos hänen tämän direktiivin mukaisia oikeuksiaan loukataan.

Avustajan käyttöä koskevan oikeuden loukkauksiin voidaan vedota rikosasiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n nojalla tuomioistuin voi jättää todisteen hyödyntämättä, jos hyödyntäminen vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen.

Esitutkintaviranomaisen menettelystä voidaan tehdä hallintokantelu päätöksentekijän esimiehelle tai kantelu laillisuusvalvojalle. Asia voidaan saattaa myös syyttäjän käsiteltäväksi. Syyttäjällä on esitutkintalain 5 luvun 2 §:n 1 momentin nojalla oikeus pyynnöillä ja määräyksillä ohjata esitutkintaviranomaisten toimintaa.

Tutkintavankeuslain 15 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvussa säädetään mahdollisuudesta oikaisuvaatimuksen ja valituksen tekemiseen muun muas-

sa kirjeen tai postilähetyksen pidättämistä ja tapaamiskieltoa koskevista päätöksistä. Lisäksi pakkokeinolain 4 luvussa säädetään yhteydenpitorajoituksia koskevista oikeussuojakeinoista.

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan vaatimukset käytössä olevista oikeussuojakeinoista eikä artikla siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

20 artikla. Koulutus. Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että lainvalvontaviranomaiset, sekä vapautensa menettäneiden säilytystilojen työntekijät, jotka käsittelevät lapsia koskevia tapauksia, saavat lapsen oikeuksia, asianmukaista kuulustelutekniikkaa, lapsipsykologiaa ja lapsen tarpeisiin mukautettua viestinnän kieltä koskevaa erityistä koulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä lapsiin edellyttävät.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on tuomareiden ja syyttäjien koulutuksesta vastaavien tahojen roolia asianmukaisesti kunnioittaen toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että tuomareilla ja syyttäjillä, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin, on alan erityispätevyys, tosiasiallinen mahdollisuus erityiseen koulutukseen tai nämä molemmat, sanotun kuitenkin rajoittamatta tuomioistuinten riippumattomuutta ja eri tapoja, joilla oikeuslaitokset ovat järjestäytyneet jäsenvaltioissa.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on oikeudellisten ammattien harjoittajien riippumattomuutta ja avustajien koulutuksesta vastaavien tahojen roolia asianmukaisesti kunnioittaen toteutettava asianmukaisia toimenpiteitä, joilla edistetään 2 kohdassa tarkoitetun erityisen koulutuksen antamista avustajille, jotka osallistuvat lapsia koskeviin rikosoikeudellisiin menettelyihin.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on julkisten palvelujensa kautta tai rahoittamalla lasten tukijärjestöjä edistettävä aloitteita, jotka mahdollistavat sen, että lasten tukipalveluja ja korjaavan oikeuden palveluja tarjoavat tahot saavat asianmukaista koulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä lapsiin edellyttävät, ja sen, että ne noudattavat ammatillisia vaatimuksia sen varmistamiseksi, että näitä palveluja tarjotaan puolueettomasti, kunnioittavasti ja ammattitaitoisesti.

Direktiivin velvoitteet voidaan ottaa huomioon esitutkintaviranomaiselle järjestettävässä perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa. Poliisiammattikorkeakoulun järjestämässä poliisin peruskoulutuksessa huomioidaan keskeiset asiat rikosprosessin, esitutkinnan ja siinä suoritetun kuulustelun osalta sekä asianosaisten oikeuksiin liittyen. Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. Poliisihallitus on toteuttanut vuodesta 2009 lähtien lasten haastatteluja rikosselvittelyssä tekeville poliiseille, psykologeille ja terveydenhuollon ammattihenkilöille ammattitaitoa syventävän erityiskoulutuksen. Koulutuksen tavoitteena on ollut parantaa haastattelujen laatua erityisesti alle 18-vuotiaisiin kohdistuneissa hyväksikäyttö- ja pahoinpitelytapauksissa, kehittää työntekijöiden haastattelutaitoja sekä vähentää työn kuormittavuutta tarjoamalla työhön sopivia välineitä ja ohjausta erityisesti haastaviin haastattelutilanteisiin. Vuosittain erikoiskoulutuksen saa 10–20 poliisia, joista osa voi kohdata, puhuttaa ja kuulla myös alle 18-vuotiaita rikoksesta epäiltyjä. Direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi tulee järjestää erikoiskoulutusta alle 18-vuotiaita rikoksesta epäiltyjä kohtaaville, puhuttaville ja kuulusteleville poliiseille asianmukaisesta kuulustelutekniikasta, lapsipsykologiasta ja lapselle mukautetusta viestinnästä. Poliisin vapautensa menettäneiden säilytystiloissa työskentelevien ylivartijan ja vartijan viran kelpoisuusvaatimuksena on nykyisin soveltuva turvallisuusalan koulutus. He käyvät lisäksi poliisiammattikorkeakoulun järjestämän vartijoiden erikoiskoulutuksen, jossa voidaan ottaa huomioon heidän tehtävänsä mukaisesti direktiivin edellyttämät velvoitteet.

Tuomareille ei ole aiemmin järjestetty koulutusta, joka olisi koskenut erityisesti syytetyn asemassa olevan lapsen oikeuksia tai kohtelua. Tuomarinkoulutuslautakunta ja oikeushallinto-osaston koulutusyksikkö alkavat suunnitella tuomareille ja julkisille oikeusavustajille kohdennettua yhteiskoulutusta, joka toteutetaan vuonna 2019.

22 artikla. Kustannukset. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on riippumatta siitä, miten menettely päättyy, vastattava 7, 8 ja 9 artiklan soveltamisesta aiheutuvista kustannuksista, paitsi jos 8 artiklan soveltamisesta aiheutuvat kustannukset katetaan sairausvakuutuksesta.

Suomessa valtio vastaa kustannuksista, joita aiheutuu 7 artiklassa tarkoitettua nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä, 8 artiklassa tarkoitettua vapautensa menettäneen lääkärintarkastuksesta ja 9 artiklassa tarkoitettua esitutkintakuulustelun tallentamisesta. Näitä kustannuksia ei ole mahdollista periä takaisin rikoksesta epäillyltä. Artikla ei siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Esitutkintalaki

4 luku Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

16 §. Ilmoitus epäillyn oikeuksista. Pykälässä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa rikoksesta epäillylle hänen oikeuksistaan. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*, jossa säädetäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle epäillylle direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan i), iii) ja iv) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin *1 kohdan* mukaan alaikäiselle rikoksesta epäillylle olisi ilmoitettava siitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Momentin *2 kohdan* mukaan alaikäiselle epäillylle olisi ilmoitettava hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä kuulustelussa siten kuin 7 luvun 14 §:ssä säädetään.

Momentin *3 kohdan* mukaan alaikäiselle epäillylle olisi ilmoitettava oikeudesta hänen yksityisyytensä suojaamiseen direktiivin 14 artiklassa edellytetyllä tavalla. Epäillylle olisi ilmoitettava tarvittaessa siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa siten, että tieto tallenteesta annetaan vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa hänen yksityisyytensä suojan loukkaamiseen. Esitutkinta-aineistoon sisältyvien ääni- ja kuvatallenteiden, kuten kuulustelusta tehdyn ääni- ja kuvatallenteen, osalta tästä säädetään 9 luvun 7 §:n 2 momentissa. Oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta vastaava säännös on oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa. Lisäksi epäillylle olisi ilmoitettava tarvittaessa siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimissa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä. Kohta ei velvoittaisi ilmoittamaan yksityiskohtaisesti edellä mainittujen säännösten sisällöstä. Kohdassa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava tarvittaessa. Oikeudenkäyntiä koskevista oikeuksista ei tarvitsisi ilmoittaa, jos olisi ennakoitavissa, että asia ei etene tuomioistuin käsittelyyn.

Momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava lapselle viipymättä sen jälkeen, kun hänelle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta. Oikeuksista olisi ilmoitettava epäilylle joka tapauksessa viimeistään ennen hänen kuulemistaan.

Lisäksi ehdotetaan, että alaikäiselle epäilylle olisi viipymättä kerrottava mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista. Ehdotetulla säännöksellä pantaisiin täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan vaatimus siitä, että epäilylle lapselle on ilmoitettava viipymättä oikeudellisen menettelyn kulkua koskevista yleisistä näkökohdista. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 19 mukaisesti lapselle olisi annettava lyhyt selitys oikeudellisen menettelyn seuraavista vaiheista siinä määrin kuin tämä on mahdollista rikosoikeudellisen menettelyn kannalta sekä asianomaisten viranomaisten roolista. Annettavat tiedot riippuisivat tapauksen olosuhteista.

Direktiivin 4 artiklan 2 kohta edellyttää, että artiklassa tarkoitettut tiedot annetaan lapselle selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä. Esitutkintaviranomaisen tulisi kertoa lapselle hänen oikeuksistaan ja menettelystä lapsen kehitystaso ja ymmärtämiskyky huomioiden. Siten esimerkiksi kuvaus menettelyn kulusta tai viranomaisten rooleista ei voisi olla laajaa tai vaikeaselkoista.

Voimassa oleva 2 momentti siirtyisi uudeksi 3 momentiksi. Momenttia täydennettäisiin siten, että siihen lisättäisiin viittaus uuteen 2 momenttiin. Myös 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava epäilylle 12 §:ssä tarkoitettulla epäilyn käyttämällä kielellä.

17 §. Kirjallinen ilmoitus vapautensa menettäneen oikeuksista. Pykälässä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa vapautensa menettäneelle kirjallisella ilmoituksella hänen oikeuksistaan. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle direktiivin 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan iii) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin 1 kohdan mukaan alaikäiselle vapautensa menettäneelle olisi ilmoitettava pakkokeinolain 2 luvun 11 ja 12 §:ään lisättäväksi ehdotetusta säännöksestä, jonka mukaan alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Momentin 2 kohdan mukaan alaikäiselle vapautensa menettäneelle olisi ilmoitettava käytettävissä olevista tutkintavankeuden vaihtoehtoista. Näitä ovat matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 §), tehostettu matkustuskielto (pakkokeinolaki 5 luku 1 a §) sekä tutkinta-aresti (pakkokeinolaki 2 luku 12 a §). Vapautensa menettäneelle olisi ilmoitettava, että tällaisia tutkintavankeuden vaihtoehtoja on olemassa. Kohta ei kuitenkaan velvoittaisi ilmoittamaan tarkemmin tutkintavankeuden vaihtoehtoja koskevien säännösten sisällöstä tai tutkintavankeuden vaihtoehtojen määräämisen edellytyksistä.

Momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava lapselle viipymättä sen jälkeen, kun hän menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä.

Voimassa oleva 2 ja 3 momentti siirtyisivät 3 ja 4 momentiksi.

Ehdotettuun 3 momenttiin tehtäisiin tekninen tarkistus siten, että siinä viitattaisiin myös uuteen 2 momenttiin.

Ehdotettua *4 momenttia* täydennettäisiin siten, että siinä viitattaisiin myös uuteen 2 momenttiin. Myös 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista olisi ilmoitettava alaikäiselle vapautensa menettäneelle kirjallisella ilmoituksella 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä.

7 luku **Kuulustelut**

14 §. *Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *4 momentti*, jonka mukaan alle 18-vuotiaan epäillyn kuulustelussa saisi olla läsnä myös muu epäillylle läheinen aikuinen, jos epäillyn huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa on pykälän 3 momentin nojalla kielletty tai laillista edustajaa ei ole tavoitettu. Momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 15 artiklan 4 kohta.

Momentissa tarkoitettu alaikäiselle epäillylle läheinen aikuinen voisi olla lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tosiasiallisesti vastaava aikuinen, lähisukulainen tai muu vastaava lapselle läheinen aikuinen.

Edellytyksenä muun läheisen aikuisen läsnäololle kuulustelussa olisi, että läsnäolo on lapsen edun mukaista ja että läsnäolo ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Jos nämä edellytykset täyttyisivät, lapsella olisi oikeus saada kuulusteluun mukaansa nimeämänsä läheinen henkilö. Rikoksen selvittämisen vaikeuttaminen liittyisi yleensä siihen, että lapselle läheisen aikuisen läsnäolon voidaan olettaa vaikuttavan haitallisesti kuulusteltavan lapsen kertomukseen.

Jos esitutkintaviranomainen ei hyväksyisi lapsen nimeämää henkilöä, kuulusteluun voitaisiin direktiivin 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti pyytää paikalle muu lapselle läheinen aikuinen. Momentissa tarkoitettua läheisen aikuisen läsnäolon kuulustelussa tulee olla lapsen edun mukaista. Momentin nojalla kuulusteluun ei voitaisi pyytää paikalle sellaista läheistä henkilöä, jonka lapsi ei halua olevan läsnä kuulustelussa. Sosiaaliviranomaisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa säädetään 16 §:ssä.

Momentissa tarkoitettu lapselle läheinen aikuinen voitaisiin 18 §:n nojalla poistaa kuulustelusta, jos hän käytöksellään häiritsisi kuulustelua tai jos hänen läsnäolonsa muuten vaikeuttaisi asian selvittämistä.

Momentissa säädettäisiin lisäksi, että jos 4 luvun 16 ja 17 §:ssä tarkoitetuista epäillyn oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle, niistä olisi ilmoitettava momentissa tarkoitettulle lapselle läheiselle aikuiselle. Käytännössä ilmoittaminen tapahtuisi yleensä kuulustelussa. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 5 artiklan 2 kohta.

11 luku **Erinäiset säännökset**

2 §. *Suppean esitutinnan sisältö.* Direktiivin 2 artiklan 6 kohdan nojalla direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle jää sakkomenettely. Direktiiviä sovelletaan kuitenkin myös suppeassa esitutkinnassa käsiteltäviin asioihin, jollei asiaa käsitellä sakkomenettelyssä. Direktiivi edellyttää, että tällöin noudatetaan 7 luvun 14–16 §:n säännöksiä. Tämän vuoksi viittaus mainittuihin pykäliin ehdotetaan poistettavaksi nyt kysymyksessä olevan pykälän *2 momentista* ja siirrettäväksi sakkomenettelylain 7 §:n 2 momenttiin.

2.2 Pakkokeinolaki

2 luku Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §. *Vangitsemisen edellytykset.* Voimassa olevassa luvun 13 §:ssä säädetään kohtuuttoman vangitsemisen kiellosta. Ketään ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, jos se olisi kohtuutonta asian laadun taikka rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Säännöksen esitöissä (HE 222/2010 vp s. 248 ja 250) todetaan, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut tutkintavankeuden käyttöä viimesijaisena keinona alaikäisten epäiltyjen kohdalla ja tutkintavankeuden mahdollisimman lyhyttä kestoa (esimerkiksi Nart v. Turkki 6.5.2008). Nyt kysymyksessä olevaan vangitsemisen edellytyksiä koskevaan pykälään otettaisiin alaikäisen vapaudenmenetyksen korotetusta kynnyksestä selvyuden vuoksi nimenomainen säännös. Ehdotettu säännös käytännössä vastaisi voimassa olevaa oikeutta. Säännös vastaisi myös direktiivin 10 artiklan vaatimuksia alle 18-vuotiaan epäillyn vangitsemisen ja tutkintavankeuden keston osalta.

Pykälään lisättäisiin uusi *5 momentti*, jonka mukaan alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavan syyn olemassaoloa harkittaessa otettaisiin erityisesti huomioon rikoksen vakavuus ja epäillyn ikä. Painava syy vangitsemiselle voisi olla myös, jos vangitseminen olisi ainoa tosiasiallinen keino katkaista lapsen rikoskierre tilanteessa, jossa lastensuojelun keinot eivät ole riittäviä.

Säännöksen sanamuoto vastaisi rikoslain 6 luvun 9 §:n 2 momentin sanamuotoa, jonka mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

12 §. *Tuomitun vangitsemisen edellytykset.* Tuomitun vangitsemisen edellytyksiä koskevaan pykälään ehdotetaan otettavaksi vastaava säännös alaikäisen tuomitun vangitsemisen edellytyksistä, mitä edellä alaikäisen epäillyn osalta ehdotetaan. Pykälään lisättäisiin uusi *2 momentti*, jonka mukaan alle 18-vuotiasta tuomitua ei saa määrätä vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Momentin perustelujen osalta viitataan ehdotetun 11 §:n 5 momentin perusteluihin.

Nykyinen 2 momentti siirtyisi uudeksi 3 momentiksi.

2.3 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

5 luku Syytteen vireillepanosta

15 a §. Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle vastaajalle pääkäsittelyyn kutsumisen yhteydessä direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan iii) alakohdassa sekä b alakohdan i), iv) ja v) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin 1 kohdan mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa. Ilmoitus olisi tehtävä, jos alaikäistä vastaajaa ei velvoitettaisi saapumaan käsittelyyn henkilökohtaisesti.

Momentin 2 kohdan mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa.

Momentin 3 kohdan mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava oikeudesta hänen yksityisyytensä suojaamiseen direktiivin 14 artiklassa edellytetyllä tavalla. Vastaajalle olisi ilmoitettava, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetään. Mainitun pykälän mukaan tieto tallenteesta annetaan vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Lisäksi vastaajalle olisi ilmoitettava siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä. Kohta ei velvoitaisi ilmoittamaan yksityiskohtaisesti edellä mainittujen säännösten sisällöstä.

Momentin 4 kohdan mukaan alaikäiselle vastaajalle olisi ilmoitettava siitä, että nuoresta rikoksesta epäillystä laaditaan seuraamusselvitys laissa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä säädetyillä edellytyksillä.

2.4 Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä

4 §. *Syyttäjän pyyntö.* Pykälän 2 momentti sisältää poikkeussäännöksen, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Yleisperusteluissa ja direktiivin 7 artiklan perusteluissa mainituista syistä momentti ehdotetaan kumottavaksi.

2.5 Tutkintavankeuslaki

2 luku Saapuminen vankilaan

3 §. *Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen.* Voimassa olevan pykälän mukaan tietoja vankilan oloista sekä tutkintavankien oikeuksista ja velvollisuuksista on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien tutkintavankien tarpeiden mukaan. Ulkomaalaiselle tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua. Voimassa olevan pykälän nojalla alaikäiselle tutkintavangille ilmoitetaan muun ohella useista direktiivin 12 artiklassa tarkoitetuista oikeuksista. Direktiivin 4 artiklan 3 kohdassa edellytetään, että kun alaikäiselle vapautensa menettäneelle annetaan pykälän 4 momentissa tarkoitettu kirjallinen ilmoitus hänen oikeuksistaan, ilmoitukseen liitetään viittaus niihin oikeuksiin, joita alaikäisellä vapautensa menettäneellä on lapsidirektiivin nojalla. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi velvollisuus ilmoittaa alaikäiselle vapautensa menettäneelle myös tässä pykälässä tarkoitetuista oikeuksista kirjallisesti.

Ehdotetun uuden 5 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle tutkintavangille olisi annettava 1 momentissa tarkoitettut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja

muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

Ehdotetulla momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan c alakohta sekä 3 kohta tutkintavankeudessa olevien lasten osalta.

3 luku **Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen**

1 §. *Sijoittaminen vankilassa.* Voimassa olevan pykälän 2 momentin mukaan alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi direktiivin 12 artiklan 3 kohtaa vastaava säännös tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttäneen nuoren tutkintavangin erilläänpidosta.

Ehdotetun uuden 3 momentin mukaan tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Säännös mahdollistaisi sen, että nuoren tutkintavangin erilläänpitoa muista aikuisista tutkintavangeista jatkettaisiin sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 18 vuotta. Nuori tutkintavanki voitaisiin tarvittaessa sijoittaa samoihin tiloihin muiden aikuisten tutkintavankien kanssa. Erilläänpidon jatkamista tulisi kuitenkin harkita tapauskohtaisesti. Siirtäminen samoihin tiloihin muiden aikuisten tutkintavankien kanssa voisi olla nuoren tutkintavangin kannalta varsin epätarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun hän täyttää 18 vuotta hyvin vähän ennen tutkintavankeuden päättymistä.

Harkittaessa 18 vuotta täyttäneen tutkintavangin erilläänpidon jatkamista momentin nojalla olisi aina otettava huomioon alle 18-vuotiaiden tutkintavankien etu. Tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyttä tutkintavankia voitaisiin pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä ole alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

Voimassa olevan pykälän 3 momentti miesten ja naisten erilläänpidosta siirtyisi 4 momentiksi.

6 luku **Sosiaali- ja terveydenhuolto**

1 §. *Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito.* Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, joka koskisi alle 18-vuotiaalle tutkintavangille tehtävää lääkärintarkastusta. Ehdotetulla momentilla pannaan osittain täytäntöön direktiivin 8 artikla tutkintavankeudessa olevien lasten osalta.

Momentin mukaan alle 18-vuotiaalle tutkintavangille olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheutonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Johdanto-osan kappaleen 41 mukaisesti tarkastuksen tekeminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi silloin, jos lapsesta tehdään lyhyen ajan kuluessa kaksi tai useampia lääkärintarkastusta koskevia pyyntöjä.

Momentissa tarkoitettua lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen tutkintavangin huoltaja tai muu laillinen edustaja taikka muu lapselle läheinen aikuinen. Lääkärintarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen tutkintavangin 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamies.

Voimassa olevan pykälän 3 momentti siirtyisi *4 momentiksi*. Momentissa olevan viittaussäännöksen nojalla myös nyt ehdotettua uutta 3 momenttia sovellettaessa noudatettaisiin muun muassa, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) säädetään.

2.6 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

2 luku Säilytystilaan ottaminen

3 §. Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen. Voimassa olevan pykälän mukaan tietoja säilytystilan oloista sekä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan. Ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua. Voimassa olevan pykälän nojalla alaikäiselle vapautensa menettäneelle ilmoitetaan muun ohella useista direktiivin 12 artiklassa tarkoitetuista oikeuksista. Direktiivin 4 artiklan 3 kohdassa edellytetään, että kun alaikäiselle vapautensa menettäneelle annetaan pykälän 4 momentissa tarkoitettu kirjallinen ilmoitus hänen oikeuksistaan, ilmoitukseen liitetään viittaus niihin oikeuksiin, joita alaikäisellä vapautensa menettäneellä on lapsidirektiivin nojalla. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi velvollisuus ilmoittaa alaikäiselle vapautensa menettäneelle myös tässä pykälässä tarkoitetuista oikeuksista kirjallisesti.

Ehdotetun uuden *5 momentin* mukaan alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle olisi annettava 1 momentissa tarkoitettut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa.

Ehdotetulla momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan c alakohta sekä 3 kohta poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden lasten osalta.

5 luku Terveystarkastus

1 §. Terveystarkastus ja sairaanhoito. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, joka koskisi alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle tehtävää lääkärintarkastusta. Ehdotetulla momentilla pannaan osittain täytäntöön direktiivin 8 artikla poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden lasten osalta.

Momentin mukaan alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle olisi pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheutonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Johdanto-osan kappaleen 41 mukaisesti tarkastuksen tekeminen voisi olla ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi silloin, jos lapsesta tehdään lyhyen ajan kuluessa kaksi tai useampia lääkärintarkastusta koskevia pyyntöjä.

Momentissa tarkoitettua lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen vapautensa menettäneen huoltaja tai muu laillinen edustaja taikka esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 4 momentissa tarkoitettu muu lapselle läheinen aikuinen. Lääkärintarkastusta voisi pyytää myös alaikäisen vapautensa menettäneen 6 luvun 5 §:ssä tarkoitettu asiamies.

Momentin mukaan tarkastus olisi tehtävä ilman aiheetonta viivästystä. Lähtökohtaisesti tarkastuksen tekeminen olisi säännöksessä tarkoitettulla tavalla tarpeetonta, jos vapaudenmenetys tulisi olemaan lyhytaikainen ja kestävä alle vuorokauden ajan. Vapautensa menettäneellä lapsella olisi kuitenkin jatkossakin oikeus voimassa olevan pykälän 1 momentissa tarkoitettuun hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon. Voimassa olevan 1 momentin nojalla vapautensa menettäneelle voidaan tehdä lääkärintarkastus joko poliisin henkilökunnan tekemien havaintojen tai vapautensa menettäneen esittämän pyynnön perusteella (HE 90/2005 vp s. 77).

Voimassa olevan pykälän 2 momentti siirtyisi *3 momentiksi*. Momentissa olevan viittaussäännöksen nojalla myös nyt ehdotettua uutta 2 momenttia sovellettaessa noudatettaisiin muun muassa, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa säädetään.

2.7 Laki sakon ja rikesakon määräämisestä

7 §. Esitutkinta. Pykälän 2 momentin mukaan tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaus esitutkintalain 7 luvun 14—16 §:n säännöksiin, jotka koskevat vajaanlaisen laillisen edustajan ja sosiaaliviranomaisen edustajan osallistumista kuulusteluun. Voimassa olevan esitutkintalain 11 luvun 2 §:n mukaan suppea esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta esitutkintalain 7 luvun 14—16 §:n säännöksiä. Direktiivi edellyttää, että mainittuja säännöksiä noudatetaan myös suppeassa esitutkinnassa käsiteltävissä asioissa, jollei asiaa käsitellä sakkomenettelyssä. Sen vuoksi vastaava viittaus poistettaisiin suppeaa esitutkintaa koskevasta esitutkintalain 11 luvun 2 §:stä. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 2 artiklan 6 kohta, jonka mukaan direktiiviä ei sovelleta menettelyihin, joissa muu viranomainen kuin tuomioistuin määrää rangaistuksen vähäisistä rikkomuksista.

2.8 Laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä

20 a §. Kirjallinen ilmoitus oikeuksista. Pykälässä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle kirjallisella ilmoituksella hänen oikeuksistaan. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan i), iii) ja iv) alakohdassa sekä b alakohdan ii), iii) ja iv) alakohdassa tarkoitetuista oikeuksista.

Momentin 1 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava siitä, että pykälässä tarkoitetuista luovutettavaksi pyydetyistä oikeuksista ilmoitetaan myös hänen lailliselle edustajalleen.

Momentin 2 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä luovuttamisasian valmistelussa siten kuin ehdotetussa 21 c §:ssä säädetään. Luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava myös hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä luovutusasian käsittelyssä tuomioistuimissa.

Momentin 3 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn siten kuin pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään.

Momentin 4 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava, että käytettävissä olevia säilöön ottamisen vaihtoehtoja ovat matkustuskielto tai tehostettu matkustuskielto (EU-luovuttamislaki 17 § 3 momentti). Kohta ei velvoittaisi ilmoittamaan tarkemmin matkustuskieltoa koskevien säännösten sisällöstä tai matkustuskiellon määräämisen edellytyksistä.

Momentin 5 kohta koskisi velvollisuutta ilmoittaa alaikäisen luovutettavaksi pyydetyn yksityisyyden suojaamisesta direktiivin 14 artiklassa edellytetyllä tavalla. Luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa siten, että tieto tallenteesta annetaan vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona nähtäväksi, jos tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa hänen yksityisyytensä suojan loukkaamiseen. Lisäksi luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimissa yleisön läsnä olematta oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä. Kohta ei velvoittaisi ilmoittamaan yksityiskohtaisesti edellä mainittujen säännösten sisällöstä.

Momentin 6 kohdan mukaan alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi ilmoitettava oikeudesta tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon. Tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ään ehdotetaan lisättäväksi alaikäisen tutkintavangin lääkärintarkastusta koskeva säännös. Ehdotettu kohta täyttäisi siten direktiivin 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan ii) alakohdan vaatimuksen siitä, että luovutettavaksi pyydetylle ilmoitetaan oikeudesta lääkärintarkastukseen.

Voimassa oleva 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi.

Ehdotettua 3 momenttia täydennettäisiin siten, että siinä viitattaisiin myös uuteen 2 momenttiin. Alaikäiselle luovutettavaksi pyydetylle olisi annettava myös 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista ilmoitus kirjallisena hänen ymmärtämällään kielellä.

21 c §. *Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn luovuttamisasian valmistelu.* Ehdotettuun uuteen pykälään otettaisiin viittaussäännös, jonka mukaan alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajan tai muun läheisen aikuisen läsnäoloon luovuttamisasian valmistelussa sovellettaisiin soveltuvin osin, mitä esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä säädetään läsnäolosta alaikäisen rikoksesta epäillyn kuulustelussa.

Pykälässä säädettäisiin lisäksi, että jos 20 a §:ssä tarkoitetuista luovutettavaksi pyydetyn oikeuksista ei voida ilmoittaa luovutettavaksi pyydetyn lapsen lailliselle edustajalle, niistä olisi ilmoitettava lapselle läheiselle aikuiselle.

Pykälällä pannaan täytäntöön direktiivin 5 ja 15 artikla luovutettavaksi pyydetyn lapsen osalta.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 11 päivänä kesäkuuta 2019, jolloin direktiivi on pantava täytäntöön.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 16 ja 17 § sekä 11 luvun 2 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin ne ovat laissa 818/2014, ja
lisätään 7 luvun 14 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

- 1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;
- 2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;
- 4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista;
- 5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetään;
- 6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä kerrottava mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista sekä ilmoitettava:

- 1) siitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen;
- 2) hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä kuulustelussa siten kuin 7 luvun 14 §:ssä säädetään;
- 3) tarvittaessa siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin 9 luvun 7 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädettyillä edellytyksillä.

Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä. Epäillylle on ilmoitettava 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu oikeudesta kirjallisesti, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä.

17 §

Kirjallinen ilmoitus vapautensa menettäneen oikeuksista

Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava:

- 1) 16 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista;
- 2) oikeudesta tiedonsaantiin 15 §:n mukaisesti;
- 3) oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti;
- 4) oikeudesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon;
- 5) oikeudesta vangitsemisasian käsittelyyn tuomioistuimessa pakkokeinolain 3 luvun 5 §:ssä säädettyssä määräajassa ja vangitun oikeudesta mainitun lain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn.

Alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava:

- 1) siitä, että alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi;
- 2) käytettävissä olevista tutkintavankeuden vaihtoehtoista.

Ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

Vapautensa menettäneelle on annettava ilmoitus 1—3 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä.

7 luku

Kuulustelut

14 §

Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa

Jos alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa on 3 momentin nojalla kielletty tai laillista edustajaa ei ole tavoitettu, muu epäillylle läheinen aikuinen saa olla läsnä kuulustelussa, jos läsnäolo on epäillyn edun mukaista ja jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Jos 4 luvun 16 tai 17 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle epäillylle läheiselle aikuiselle.

HE 177/2018 vp

11 luku

Erinäiset säännökset

2 §

Suppean esitutinnan sisältö

Suppea esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta 5 luvun 1 §:n ja 7 luvun 11 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 .

2.

Laki

pakkokeinolain 2 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 11 §:ään uusi 5 momentti ja 12 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §

Vangitsemisen edellytykset

Alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

12 §

Tuomitun vangitsemisen edellytykset

Alle 18-vuotiasta tuomitua ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

3.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 lukuun uusi 15 a § seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

15 a §

Kutsun yhteydessä alle 18-vuotiaalle vastaajalle on ilmoitettava:

- 1) oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa, jollei häntä määrätä saapumaan käsittelyyn henkilökohtaisesti;
- 2) huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa;
- 3) siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä;
- 4) siitä, että nuoresta rikoksesta epäilyistä laaditaan seuraamusselvitys nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (633/2010) säädetyillä edellytyksillä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 4 §:n 2 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 320/2013.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20__ .

5.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään tutkintavankeuslain (768/2005) 2 luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 820/2014 ja 1071/2015, uusi 5 momentti, 3 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 394/2015, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, ja 6 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1641/2015 ja 1238/2016, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Saapuminen vankilaan

3 §

Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen

Alle 18-vuotiaalle tutkintavangille on annettava 1 momentissa tarkoitettut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämälleen kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

1 §

Sijoittaminen vankilassa

Tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voidaan edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Häntä voidaan pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä ole alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

6 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaalle tutkintavangille on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

6.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:n ja 5 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 2 luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 819/2014, uusi 5 momentti ja 5 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1241/2016, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Säilytystilaan ottaminen

3 §

Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen

Alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on annettava 1 momentissa tarkoitetut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

5 luku

Terveystilaan ottaminen

1 §

Terveystilan- ja sairaanhoito

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveystilan ammattihenkilön tarkastus terveystilan selvittämiseksi ilman aiheutonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

7.

Laki

sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon ja rikesakon määräämisestä annettu lain (754/2010) 7 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 894/2016, seuraavasti:

7 §

Esitutkinta

Tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangausvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n sekä 7 luvun 14—16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

8.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 20 a §, sellaisena kuin se on laissa 824/2014, ja

lisätään lakiin uusi 21 c § seuraavasti:

20 a §

Kirjallinen ilmoitus oikeuksista

Poliisin on viipymättä ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle, joka on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa, hänen oikeudestaan:

- 1) saada tieto kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä;
- 2) käyttää avustajaa;
- 3) puolustajaan, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää;
- 4) tulkkaukseen sekä kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön käännökseen siten kuin 21 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään;
- 5) päättää, suostuuko luovutettavaksi pyydetty luovuttamiseensa;
- 6) tulla kuulluksi luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä käräjäoikeudessa; sekä
- 7) saada tieto luovuttamispyynnön perusteena olevasta poissaolotuomiosta, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää.

Alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle on 1 momentissa säädetyn lisäksi ilmoitettava:

- 1) siitä, että luovutettavaksi pyydetyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen lailliselle edustajalleen;
- 2) hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä luovuttamisasian valmistelussa siten kuin 21 c §:ssä säädetään sekä oikeudesta olla läsnä luovuttamisasian käsittelyssä tuomioistuimessa;
- 3) oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn siten kuin pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään;
- 4) käytettävissä olevista säilöön ottamisen vaihtoehtoista;
- 5) siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitalenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä.
- 6) oikeudesta tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon.

Luovutettavaksi pyydetylle on annettava ilmoitus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena hänen ymmärtämällään kielellä.

21 c §

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn luovuttamisasian valmistelu

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajan taikka muun luovutettavaksi pyydetylle läheisen aikuisen läsnäoloon luovuttamisasian valmistelussa sovelletaan soveltuvin osin, mitä esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä säädetään läsnäolosta alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn kuulustelussa. Jos 20 a §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa luovutettavaksi pyydetyn lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle luovutettavaksi pyydetylle läheiselle aikuiselle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

Helsingissä 11 päivänä lokakuuta 2018

Pääministeri

Juha Sipilä

Oikeusministeri Antti Häkkänen

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 16 ja 17 § sekä 11 luvun 2 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin ne ovat laissa 818/2014 ja
lisätään 7 luvun 14 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

Voimassa oleva laki

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;

2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;

3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;

4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista;

5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisen asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetään;

6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava 1

Ehdotus

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;

2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;

3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;

4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista;

5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisen asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetään;

6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle on

Voimassa oleva laki

momentissa tarkoitetuista oikeuksista 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä. Epäillylle on ilmoitettava 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua oikeudesta kirjallisesti, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä.

Ehdotus

1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä kerrottava mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista sekä ilmoitettava:

1) siitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen;

2) hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä kuulustelussa siten kuin 7 luvun 14 §:ssä säädetään;

3) tarvittaessa siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin 9 luvun 7 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädettyillä edellytyksillä.

Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä. Epäillylle on ilmoitettava 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua oikeudesta kirjallisesti, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä.

17 §

Kirjallinen ilmoitus vapautensa menettäneen oikeuksista

Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava:

1) 16 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista;
2) oikeudesta tiedonsaantiin 15 §:n mukaisesti;

3) oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti;

4) oikeudesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon;

17 §

Kirjallinen ilmoitus vapautensa menettäneen oikeuksista

Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava:

1) 16 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista;
2) oikeudesta tiedonsaantiin 15 §:n mukaisesti;

3) oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti;

4) oikeudesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon;

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5) oikeudesta vangitsemisasian käsittelyyn tuomioistuimessa pakkokeinolain 3 luvun 5 §:ssä säädettyssä määräajassa ja vangitun oikeudesta pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn.

Ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

Vapautensa menettäneelle on annettava ilmoitus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena 12 §:ssä tarkoitettulla epäilyllä käytettävällä kielellä.

5) oikeudesta vangitsemisasian käsittelyyn tuomioistuimessa pakkokeinolain 3 luvun 5 §:ssä säädettyssä määräajassa ja vangitun oikeudesta mainitun lain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn.

Alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava

1) siitä, että alle 18-vuotiasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi;

2) käytettävissä olevista tutkintavankeuden vaihtoehtoista.

Ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

Vapautensa menettäneelle on annettava ilmoitus 1—3 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena 12 §:ssä tarkoitettulla epäilyllä käytettävällä kielellä.

7 luku

Kuulustelut

(uusi)

14 §

Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa

Jos alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa on 3 momentin nojalla kielletty tai laillista edustajaa ei ole tavoitettu, muu epäilylle läheinen aikuinen saa olla läsnä kuulustelussa, jos läsnäolo on epäillyn edun mukaisista ja jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Jos 4 luvun 16 tai 17 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle epäilylle läheiselle aikuiselle.

11 luku

HE 177/2018 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Erinäiset säännökset

2 §

2 §

Suppean esitutinnan sisältö

Suppean esitutinnan sisältö

Suppea esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta 5 luvun 1 §:n sekä 7 luvun 11 ja 14—16 §:n säännöksiä.

Suppea esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta 5 luvun 1 §:n ja 7 luvun 11 §:n säännöksiä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

7.

Laki

sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon ja rikesakon määräämisestä annettu lain (754/2010) 7 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 894/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

7 §

Esitutkinta

Esitutkinta

Tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakko-vaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n säännöksiä.

Tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakko-vaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n sekä 7 luvun 14–16 §:n säännöksiä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

8.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 20 a §, sellaisena kuin se on laissa 824/2014, ja

lisätään lakiin uusi 21 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

20 a §

Kirjallinen ilmoitus oikeuksista

Poliisin on viipymättä ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle, joka on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa, hänen oikeudestaan:

- 1) saada tieto kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä;
- 2) käyttää avustajaa;
- 3) puolustajaan, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää;
- 4) tulkkaukseen sekä kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön käännöksen siten kuin 21 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään;
- 5) päättää, suostuuko luovutettavaksi pyydetty luovuttamiseensa;
- 6) tulla kuulluksi luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä käräjäoikeudessa; sekä
- 7) saada tieto luovuttamispyynnön perusteena olevasta poissaolotuomiosta, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää.

Luovutettavaksi pyydetylle on annettava ilmoitus 1 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena hänen ymmärtämällään kielellä.

Ehdotus

20 a §

Kirjallinen ilmoitus oikeuksista

Poliisin on viipymättä ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle, joka on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa, hänen oikeudestaan:

- 1) saada tieto kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä;
- 2) käyttää avustajaa;
- 3) puolustajaan, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää;
- 4) tulkkaukseen sekä kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön käännöksen siten kuin 21 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään;
- 5) päättää, suostuuko luovutettavaksi pyydetty luovuttamiseensa;
- 6) tulla kuulluksi luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä käräjäoikeudessa; sekä
- 7) saada tieto luovuttamispyynnön perusteena olevasta poissaolotuomiosta, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää.

Alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle on 1 momentissa säädetyn lisäksi ilmoitettava:

- 1) siitä, että luovutettavaksi pyydetyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen lailliselle edustajalleen;
- 2) hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä luovuttamisasian valmistelussa siten kuin 21 c §:ssä säädetään sekä oikeu-

desta olla läsnä luovuttamisasian käsittelyssä tuomioistuimessa;

3) oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn siten kuin pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään;

4) käytettävissä olevista säilöön ottamisen vaihtoehtoista;

5) siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädettyillä edellytyksillä.

6) oikeudesta tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon.

Luovutettavaksi pyydetylle on annettava ilmoitus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena hänen ymmärtämälleen kielellä.

(uusi)

21 c §

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyin luovuttamisasian valmistelu

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyin laillisen edustajan taikka muun luovutettavaksi pyydetylle läheisen aikuisen läsnäoloon luovuttamisasian valmistelussa sovelletaan soveltuvin osin, mitä esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä säädetään läsnäolosta alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn kuulustelussa. Jos 20 a §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa luovutettavaksi pyydetyin lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle luovutettavaksi pyydetylle läheiselle aikuiselle.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*